



YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**EBEVEYN KAYBI YAŞAYAN BİREYLERDE
GELECEK KAYGISI, OBSESİF DÜŞÜNCELER VE
ERKEN EBEVEYNLEŞME**

KADİR CAMUS

YÜKSEK LİSANS TEZİ

LEFKOŞA
2021

YAKIN DOĞU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KLİNİK PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI

**Geçmişinde Ebeveyn Kaybı Yaşamış Bireylerin Yaşantısındaki Gelecek
Kaygısı, Erken Ebeveynleşmeye Karşı Tutumu ve Ebeveyn Kaybının Obsesif
Düşüncelere Etkisi**

KADİR CAMUS

20193449

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç Dr. Ezgi Ulu

LEFKOŞA

2021

KABUL VE ONAY

Kadir Camus tarafından hazırlanan “Geçmişinde Ebeveyn Kaybı Yaşamış Bireylerin Yaşantısındaki Gelecek Kaygısı, Erken Ebeveynleşmeye Karşı Tutumu ve Ebeveyn Kaybının Obsesif Düşüncelere Etkisi” başlıklı bu çalışma, 24/06/2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

Yrd. Doç. Dr. Pervin YİĞİT (Başkan)

Yakın Doğu Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Psikoloji Ana Bilim Dalı

Yrd. Doç. Dr. Ezgi ULU (Danışman)

Yakın Doğu Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi
Psikoloji Ana Bilim Dalı

Yrd. Doç. Dr. Şebnem GÜLDAL KAN

Yakın Doğu Üniversitesi
Atatürk Eğitim Fakültesi
Okul Öncesi Öğretmenliği Ana Bilim Dalı

Prof. Dr. K. Hüsnü Can BAŞER

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin, tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Yakın Doğu Üniversitesinde erişime açılabilir.
- Tezimin iki (2) yıl süre ile erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde tezimin tamamı erişime açılabilir.

24.06.2021

İmza

Kadir CAMUS

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın başlamasında ve bitmesinde şüphesiz birçok kişinin desteği olmuştur. Bu çalışmada emeği ve katkısı olan herkese teşekkürü borç bilirim. Bu vesileyle öncelikle bu süreçte büyük bir sabır ile desteğini esirgemeyip yol gösteren değerli tez danışmanım Yrd. Doç. Ezgi Ulu'ya teşekkürlerimi sunarım.

Lisans eğitimimden bu yana Psikolog olma yolumda bana desteğiyle güç verip fikirleriyle ışık tutan, bu uzun yolda sürekli yanımda durup daha güvenli adımlarla ilerlememi sağlayan, hayatımdan bir parça olan Asya Aydın'a,

Uzmanlık yolunda ilerlerken desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, motivasyonumuzun hiç düşmemesini sağlayan grup arkadaşlarım, değerli meslektaşlarım Mehmet Ali Miçooğulları ve Yonca Havare' ye,

Çalışmamı kendi çalışmalarını gibi önemseyip, desteklerini her zaman fazlasıyla gösteren, çalışmama değer verip daha üst seviyelere taşımamda yardımcı olan Ayfer Çakır Aladağ ve Önder Aladağ'a,

Son olarak esas teşekkürü aileme sunarım. Beni bugünlere getiren, yaşadığım zorlukları daha katlanılır hale getiren, uzakta olsak bile desteklerini sürekli hissettiğim annem, abim ve ablalarıma verdikleri maddi ve manevi destek için minnetlerimi sunarım.

Bu çalışmayı, Psikolog olma yolumda varını yoğunu esirgemeyen, çalışmamın asıl ilham kaynağı olan, aramızdan 6 yıl önce fiziken ayrılan rahmetli babam Cemil Camus'a ithaf ediyorum. Saygı, sevgi ve hasretle anıyorum...

ÖZ

Geçmişinde Ebeveyn Kaybı Yaşamış Bireylerin Yaşantısındaki Gelecek Kaygısı, Erken Ebeveynleşmeye Karşı Tutumu ve Ebeveyn Kaybının Obsesif Düşüncelere Etkisi

Geçmişinde ebeveyn kaybı yaşayan bireylerde gelecek kaygısı, obsesif düşünceler ve ebeveynleşme arasındaki ilişkinin umutsuzluk ile ilişkisi olup olmadığı incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada model olarak ilişkiisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu Hatay sınırları içerisinde yaşayan 15-60 yaş aralığında toplam 207 kişi katılımcı olarak dahil edilmiştir. Araştırmada katılımcıların umutsuzluk ve gelecek kaygılarını ölçme amaçlı Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ), obsesif düşüncelere etkisini değerlendirmek için Obsesyonel Olasılıklı Çıkarım Ölçeği (OOÇÖ), ebeveynleşme etkisi değerlendirmek için Ebeveynleşme Envanteri (EE) ve araştırmacı tarafından hazırlanan Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Ebeveyn kaybı yaşayan bireylerin BUÖ ile OOÇÖ arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir korelasyon olup, BUÖ ile Ebeveyn Odaklı Ebeveynleşme (EOE) ve Kardeş Odaklı Ebeveynleşme (KOE) arasında anlamlı bir korelasyon olmayıp BUÖ ile AYU ile anlamlı düzeyde yordamaktadır. Ayrıca Bireylerin OOÇÖ ile EE alt boyutunda yer alan EOE ve KOE arasında anlamlı korelasyon olmadığı, Algılanan Yarar/Uyum (AYU) ile anlamlı ve negatif yönlü bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Bu araştırma umutsuzluğa etki eden başka faktörlerin belirlenmesi ve bu faktörlerin ortaya konulması kapsamında yapılacak olan farklı çalışmalara ışık tutabilir. Ayrıca bireylerin yaşadıkları umutsuzluk düzeylerini daha iyi anlayabilmek adına demografik bilgi formuna katılımcıların yaşantılarına dair eklemeler yapılabilir.

Anahtar Kelimeler

Ebeveynleşme, obsesif düşünceler, gelecek kaygısı, ebeveyn kaybı, yas, umutsuzluk.

ABSTRACT

The Future Anxiety In The Lives Of Individuals Who Have Experienced Parental Loss In Their Past, Their Attitude Toward The Early Parentization, And The Effect Of Parental Loss On Obsessive Thoughts

It is aimed to examine whether the relationship between future anxiety, obsessive thoughts and parenting is related to hopelessness in individuals who have lost a parent in the past. The relational survey model was used as a model in the research. A total of 207 people between the ages of 15 and 60 living in Hatay were included in the sample group of the study. In the study, Beck Hopelessness Scale (BHS) was used to measure the hopelessness and future anxiety of the participants, Obsessive Probabilistic Inference Scale (OPIS) was used to evaluate its effect on obsessive thoughts, Parenting Inventory (PI) was used to evaluate the effect of parenting, and Demographic Information Form prepared by the researcher was used.

There is a significant and positive correlation between BAI and OPCS of individuals who have lost a parent, and there is no significant correlation between BHS and Parent-Focused Parenting (PFP) and Sibling-Focused Parenting (SFP), but it predicts significantly with BHS and Perceived Benefit Compliance (PBC). In addition, it was determined that there was no significant correlation between the OPIS of Individuals and the PFP and SFP in the PI sub-dimension, and there was a significant and negative correlation with PBC. This research can shed light on different studies to be carried out within the scope of determining other factors affecting hopelessness and revealing these factors. In addition, in order to better understand the hopelessness levels of individuals, additions can be made to the demographic information form about the experiences of the participants.

Keywords

Parenting, obsessive thoughts, future anxiety, parental loss, mourning, hopelessness

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY

BİLDİRİM

TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar DİZİNİ.....	viii
KISALTMALAR.....	ix

1.BÖLÜM

GİRİŞ	1
1.1.Problem Durumu	2
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.2.1 Alt amaçlar	3
1.3.Araştırmanın Önemi	4
1.4. Sınırlılıklar	4
1.5. Tanımlar	5

2. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE, İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Kayıp ve Yas	6
2.1.1 Ebeveyn Kaybı.....	8
2.1.2 Çocuk ve Ergenlerde Ölüm Algısı ve Gelişimi.....	10
2.2 Gelecek Kaygısı.....	11
2.2.1 Umutsuzluk	12
2.3 Ebeveynleşme.....	14
2.3.1 Ebeveynleşmede Cinsiyet Faktörü.....	16
2.3.2 Ebeveynleşmenin Aile Sistemi.....	17
2.3.3 Ebeveynleşme Türleri	18
2.3.3.1 Enstrümantal ve Duygusal Ebeveynleşme	18
2.3.3.2 Yapıcı ve Yıkıcı Ebeveynleşme.....	20

2.4 Obsesif Düşünceler.....	20
3. BÖLÜM	
YÖNTEM	22
3.1. Araştırmanın Modeli	22
3.2. Araştırmanın Örneklemi.....	22
3.3. Veri Toplama Araçları.....	25
3.3.1. Demografik Bilgi Formu.....	25
3.3.2 Beck Umutsuzluk Ölçeği.....	25
3.3.3. Obsesyoneel Olasılıklı Çıkarım Ölçeği	26
3.3.4. Ebeveynleşme Envanteri	27
3.4. Veri Toplama Yöntemi.....	27
3.5. Verilerin İstatistiksel Analizi	28
4. BÖLÜM	
BULGULAR	30
5. BÖLÜM	
TARTIŞMA.....	39
6. BÖLÜM	
SONUÇ VE ÖNERİLER	44
6.1. Sonuç	44
6.2. Öneriler	45
KAYNAKÇA.....	47
EKLER.....	57
ÖZGEÇMİŞ.....	63
İNTİHAL RAPORU.....	64
ETİK KURUL RAPORU	65

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-demografik özellikleri.....	23
Tablo 2: Katılımcıların kaybettikleri ebeveyn, ölüm sebebi ve kaybı yaşadığındaki yaşlarına göre dağılımı.....	24
Tablo 3: Kolmogorov-Smirnov Testi.....	28
Tablo 4: Katılımcıların yaş grubuna göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılması.....	30
Tablo 5: Katılımcıların cinsiyetine göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılması.....	30
Tablo 6: Katılımcıların medeni durumuna göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılması.....	31
Tablo 7: Katılımcıların eğitim durumuna göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılması.....	32
Tablo 8: Katılımcıların çalışma durumuna göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılması.....	32
Tablo 9: Katılımcıların kardeş sayısına göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılması.....	33
Tablo 10: Katılımcıların çocuk sahibi olma durumuna göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılması.....	33
Tablo 11: Katılımcıların ekonomik gelir düzeyine göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılması.....	34
Tablo 12: Katılımcıların kaybedilen ebeveyne göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılması.....	34
Tablo 13: Katılımcıların kaybı yaşadığındaki yaşına göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılması.....	35
Tablo 14: Katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeği, Obsesyonel Çıkarım Ölçeği ve Ebeveynleşme Envanteri puanları arasındaki ilişkiler.....	36
Tablo 15: Katılımcıların Obsesyonel Çıkarım Ölçeği ve Ebeveynleşme Envanteri puanlarının Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarını yordama durumu.....	37

KISALTMALAR

- OKB: Obsesif Kompulsif Bozukluk
EOE: Ebeveyn Odaklı Ebeveynleşme
KOE: Kardeş Odaklı Ebeveynleşme
AYU: Algılanan Yarar Uyum
EAY: Ebeveynleşmeden Algılanan Yarar
SPSS: Statistical Package for Social Science
BUÖ: Beck Umutsuzluk Ölçeği
OOÇÖ: Obsesyonel Olasılıklı Çıkarım Ölçeği

1.BÖLÜM

GİRİŞ

Ölüm, evrensel ve kaçışı olmayan bir durumdur ve insan ilişkileri ölüm ile son bulur (Toth, vd., 2000). Yas, kaybedilen bir birey veya nesnenin geri dönülemeyecek bir yola girmiş olması ile karşı karşıya kalınmış bir süreçtir. Kayıp, değer verilen bir kişinin ölümü ile ortaya çıkacağı gibi aynı zamanda sosyal ilişkilerinin bitmesi, işini kaybetmesi, organ veya uzuv yitimi gibi birçok şekilde ortaya çıkabilir (Bildik, 2013).

Çocuk ve ergenler için ebeveyn kaybı ruh sağlığı açısından oldukça önemli bir etkidir. Türk Psikiyatri Dergisi'nde yayınlanan bir çalışmada çocuklara bu hayatta en çok korktukları şeyler hakkında soru sorulmuştur. Çocuklar bu soruya genel olarak "annemden ve babamdan ayrılmak, onlardan uzak düşmek" şeklinde cevaplar vermişlerdir (Yazgan, 2016).

Ebeveynler çocuk gelişiminin her basamağında etkin bir roledir. Ebeveynler çocuklarının ihtiyaçlarından genellikle sorumlu olan kişilerdir. Fakat bazı durumlarda ebeveynin çocuğa bakması gereken durumda çocuklar ebeveynlerine bakma rolünü üstlenebilir. Literatürde bu olguya "ebeveynlik" denir. Ebeveynlik dolaylı olarak veya açık bir biçimde çocukları aile üyelerine karşı özenli ve dikkatli davranmaya teşvik eder (Hooper, 2008).

Ebeveynleşmiş çocuk yalnızca ebeveynine karşı değil, kardeşlerine ve diğer aile üyelerine de bakım sağlayabilecek duruma gelebilir. Bu duruma gelen çocuklar, ailenin diğer üyelerinin sorumluluğunu alan yetişkinler gibi davranmayı öğrenebilir ve özellikle başta ebeveynlerinin olmak üzere diğer aile üyelerinin ihtiyaçlarını karşılamaya çalışıp aşırı sorumluluğu üzerinde alır (Sarıkaya, 2019).

Son yıllarda yapılan çalışmalara göre ebeveynleşme kişinin yaşantısının bazı noktalarında işlevselliğinin artmasına yol açmaktadır. Bu işlevselliklere örnek verecek olursak psikolojik dayanıklılık, tahammül gücü, başa çıkma becerileri, kendine güven, farklı bakış açıları oluşturma ve empati gibi olumlu şekilde etkisi olabilmektedir (Hooper, 2007).

1.1 Problemin Durumu

Ebeveyn kaybı, şüphesiz çocuk yaşta, ergenlikte ve yetişkinlik çağında da kişinin hayatında önemli bir noktaya sahiptir. Bu çalışmada Hatay sınırları içerisinde geleceğe dair kaygı ve umutsuzluğun altında yatan sebeplerden biri olduğu düşünülen erken yaşta ebeveyn kaybına ve ebeveynleşme olgusuna vurgu yapılacaktır.

Ebeveyn kaybının, çocuk ve ergenlerin yaşamının birçok bölümünü etkilemektedir. Daha önce yapılan çalışmalarda, kayıp sonrası yas ile uyum süreçleri (Coşkun, 2009; Uluğ, 2008), psikolojik dayanıklılık, sosyal uyum (Arslan, 2017), bireylerin travmatik yaşam deneyimleri (Alıcı, 2010; Vural, 2015), depresyon, kaygı ve stres düzeyleri (Uluğ, 2008), ölüm kaygıları, geleceğe yönelik algıları, problem çözebilme becerileri, ölüm kaygıları ve başa çıkma becerileri (Kurt, 2016) araştırılmıştır.

Literatür incelemesinden yola çıkılarak, ebeveynleşme kavramı ele alındığında, ebeveynleşmenin fayda- zarar ilişkisi ve ebeveynleşmeye neden olan risk faktörlerinin literatürde sınırlı sayıda bilgi görülmektedir. Bu bilgiler göz önüne alınca araştırmanın hedeflerinden biri de ebeveynleşmenin olumlu ve olumsuz etkilerini bireyler üzerinde inceleyebilmektir.

Kaygıya sebep olabilecek birden çok faktör olmasıyla birlikte yapılan bu çalışmada ebeveynini kaybedip erken ebeveynleşme yaşayan bireylerin hayatlarındaki gelecek kaygısı ve umutsuzluk düzeyleri ele alınacaktır. Ölümden sonra yaşamın sonlanması bireyde ölümden sonra ne olacağı ve ölüm şekline ilişkin bir takım bilinmezlik oluşacaktır. Bu oluşan bilinmezlik kişide kaygı yaratan bir durum olacaktır. Bu çalışma ile bireylerin kayıp

yaşadıktan sonra geleceğe dair umutlu bakma durumları Sosyodemografik özellikleri ile incelenmiştir.

Ebeveynleşme sonucu çocuklarda gelişimsel olarak henüz hazır olmadığı sorumluluklar ve roller üstlenerek algılanan sorumluluk ve tehdit düzeyini artırabileceği düşünülmektedir (Köyden, 2015).

1.2 Araştırmanın Amacı

Yapılan araştırmanın amacı, bireylerin geçmişinde yaşadığı ebeveyn kaybı ile yaşadıkları kayıp sonrası bireylerde, ilerleyen zamanlarda ebeveynsiz büyümenin olumlu ve olumsuz yönlerini anlayabilmek ve farklı birçok nedenlerden dolayı ebeveyni ile rol değiştiren bireylerin, obsesif düşüncelere olan etkisini belirlemek ve bu kişilerin geleceğe dair umutsuzluk durumlarını anlayabilmek.

1.2.1 Alt amaçlar

- Katılımcıların yaş grubuna göre umutsuzluk düzeyleri arasında fark var mıdır?
- Katılımcıların cinsiyetine göre umutsuzluk düzeyleri arasında fark var mıdır?
- Katılımcıların medeni durumuna göre umutsuzluk düzeyleri arasında fark var mıdır?
- Katılımcıların eğitim durumuna göre umutsuzluk düzeyleri arasında fark var mıdır?
- Katılımcıların çalışma durumuna göre umutsuzluk düzeyleri arasında fark var mıdır?
- Katılımcıların kardeş sayısına göre umutsuzluk düzeyleri arasında fark var mıdır?
- Katılımcıların çocuk sahibi olma durumuna göre umutsuzluk düzeyleri arasında fark var mıdır?
- Katılımcıların ekonomik gelir düzeyine göre umutsuzluk düzeyleri arasında fark var mıdır?
- Katılımcıların kaybedilen ebeveyne göre umutsuzluk düzeyleri arasında fark var mıdır?
- Katılımcıların kaybı kaç yaşında yaşadığına göre umutsuzluk düzeyleri arasında fark var mıdır?

-Katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeği, Obsesyonel Çıkarım Ölçeği ve Ebeveynleşme Envanteri puanları aralarındaki ilişki nasıldır?

-Katılımcıların Obsesyonel Çıkarım Ölçeği ve Ebeveynleşme Envanteri puanlarının Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarını yordamakta mıdır?

1.3 Araştırmanın Önemi

Ebeveyn kaybı, kişilerin psikopatolojik durumlar geliştirmesinde etkin bir risk faktörü olduğundan, ruhsal travma bağlamında ele alınmıştır. Bu sebeple, farklı gelişim dönemlerine etkisinden dolayı ebeveyn kaybı alanyazında önemli bir yere sahiptir (Genç, 2019).

Ebeveyn kaybı herhangi bir bireyin yaşamının neresinde olursa olsun çarpıcı bir yaşantıdır. Bununla beraber ebeveynin ani, beklenmedik ölümü yaşamın başlarında olan çocuklar için genellikle travmatik bir yaşam olsa da her yaştaki bireyler için çarpıcı bir yaşantı olarak değerlendirilmektedir (Alıcı, 2010).

Alanyazın incelendiğinde ebeveyn kaybı yaşamış bireylerde erken ebeveynleşmeyi inceleyen araştırmalar oldukça sınırlıdır. Uluslararası çalışmalarda da ele alınmamış bir konu olan obsesif inanışlar ile erken ebeveynleşme arasındaki ilişki incelenip literatüre katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Ayrıca bu yapılan çalışmanın ebeveyn kaybı ve erken ebeveynleşme ilgili yapılacak olan daha sonraki çalışmalara yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

1.4 Sınırlılıklar

Araştırma 2021 yılında Hatay ilinde yaşayan 15-65 yaş arası, ebeveyn kaybı yaşamış erkek veya kadın ile sınırlıdır.

Araştırmada incelenen Beck Umutsuzluk Ölçeği'nin,

Obsesyonel Olasılıklı Çıkarım Ölçeği'nin ve

Ebeveynleşme Envanteri'nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.

1.5 Tanımlar

Araştırmadaki temel kavramlar, yas, ebeveynleşme, obsesyon ve kaygıdır.

Yas: Birey için fazlasıyla önemli veya değerli birisini sonsuza dek kaybettiğimizde duyduğumuz üzüntüden var olan duygular (Yıldız A. , 2004).

Ebeveynleşme: Çocukların, yetişkinlerin yerine kendilerinin getirdikleri duygusal ve araçsal sorumlulukları kendi sorumluluğu olarak gördükleri bir süreçtir (Hooper, 2008).

Obsesyon: Obsesyonlar kişinin istem dışı tekrarlanan, istemsiz akla giren, bireyin kendi düşüncesi olan ve benliğe yabancı olarak algılanan ve benliği rahatsız edici türde kaygı oluşturan her türden fikir, his, dürtü olarak belirtilmiştir. (Gözükırmızı, 2019).

Kaygı: Kaygı; bireyin temel yapısında bulunan, çevresel ve psikolojik olaylara karşı duygusal bir tepki olarak açıklanabilir. (Babaroğlu, 2004).

2.BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE, İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1 Kayıp ve Yas

Freud, 1917 yılında Yas ve Melankoli (Mourning and Melancholia) adlı eserinde yas tanımını ilk defa kullanmıştır. Bowlb ise Freud'dan hemen sonra yası bağlanma kuramına dayandırarak; "bağlanma figürü ortadan yok olunca ya da varlık tehdide uğradığı anda oluşan güçlü bir duygusal protesto" diye belirtmiştir.

Yas, somut kayıplar ve gelişimsel kayıplar olarak iki türlü olabilir. Bunlardan ilki olarak somut kayıplar, sevilen bir bireyi boşanma, ayrılık veya ölüm gibi sebeplerden ötürü kaybetme, duygusal anlam yüklenen nesnenin kaybı gibi durumların sonucunda gösterilen yas tepkisidir. Bir diğeri olan gelişimsel kayıplar ise, değer verilen kişinin sevgisini kaybetme, uzuv kaybetme kaygısı veya sevilen birini kaybetme kaygısı sonucu doğan yas tepkisidir (Vural, 2015).

Kişilerin ölüm sonrası verdiği tepkilerin çoğunluğuna yas süreci diyebiliriz. Bu süreç doğrultusunda oluşan veya oluşmayan tepkiler yas yaşayan kişinin sonraki yaşantılarında da birçok açıdan doğrudan etkisi olabilmektedir. Ölüm sonrası yaşanan kayıptan söz edildiğinde yas birden çok şekilde karşımıza çıkmaktadır. Yas olgusu, matem sürecini içinde barındıran duygulanımdır. Yas, birey için çok fazla değerli olan ve önemli olan birisinin kaybını yaşadığımızda üzüntüden doğan duygulardır (Yıldız A. , 2004).

Bireyin kayıptan sonra tam anlamıyla yas tutabilmesi ve duygularını tam olarak yaşayabilmesi önemli bir husustur. Bu durumda, yastan sonraki dönemde bireyin hayatında büyük bir uyum ve yenilenme süreci olarak geçirilebilir. Kişinin yaşadığı kültürel farklılıklardan dolayı bazı zamanlar keder duygularını

tam anlamıyla yaşamak yerine dışarıya daha güçlü biri olarak görünebilmek için içerisindeki duyguları bastırabilmektedir. Fakat kişi ilerleyen dönemlerde kendisini daha iyi ve iyileşmiş hissedebilmesi için öncesinde kötü hissetmesi gerekebilir (Alıcı, 2010).

Volkan ve Zintl (1999) yapılan bir çalışmada sağlıklı bir yas sürecinde yaşanan evreleri şu şekilde sıralamıştır;

1. İnkâr (yadsıma) Dönemi:

Kişi, ölüm gerçeğini reddederek hayatına hiçbir kayıp yaşamamış gibi devam edebilir. Bu davranış kendisine kaybı öğrendiği an ve sonraki zamanlardaki durum ile kısa süreli başa çıkmasında fayda sağlar.

2. İsyan ve arama dönemi

Ölen kişinin geri dönmesi hayal edilir ve beklenir. Kişi bu dönemde öfke duygusunu yoğun şekilde yaşar. Yaşanılan öfkenin temel sebeplerinden birisi kişi sürekli kendisine “neden ben” diye sorgulamasından kaynaklanır.

3. Hissizlik ve çaresizlik Dönemi:

Kişi artık yavaş yavaş kayıp gerçeğini kabullenmeye başlar ve sonuçlarıyla yüzleşir. Bu yüzleşme sonucu oluşan çaresizlik, yas tutma sürecinin en önemli parçalarından birisidir. Bu çaresizlik kişide kaygıya yol açabilir ve kişi sosyal hayatında ve iş hayatını sürdürebilmekte güçlük çekebilir.

4. Yapılanma, her zamanki etkinliklere dönme Dönemi:

Kişi bu dönemde kaybı artık kabullenmiştir ve yaşadığı yas süreçlerindeki tepkilerindeki yoğunluk azalmıştır. Kişi artık normal yaşamına dönmek için hazırdır ve yeni ilişkilerle iş yaşantısına dönebilir.

Bu dönemlere ek olarak kişide kaygı, öfke, uykuya dalmada güçlük, suçluluk, üzüntü ve özlem, baş ağrısı gibi yas tepkileri görülebilir (Zara, 2011). Bowlby'e göre kayıp sonrası başa çıkma ile ilgili sağlıklı ya da sağlıksız yolların gelişimi ölen kişinin kimliği ve kişinin hayatındaki rolü, yas tutan kişinin cinsiyet ve yaşı, kaybın nasıl gerçekleştiği, kayıp sonrası içinde bulunulan ortamın koşulları ve yastaki kişinin ölen kişiyle nasıl bir ilişkisi olduğu gibi nedenlere bağlıdır (Yıldız

A. , 2004). Sađlıklı bir Őekilde tamamlanmıŐ yas sűrecinin ortalama olarak bir yıl sűrmesi beklenir (Volkan & Zintl, 1999)

2.1.1 Ebeveyn Kaybı

Ebeveyn kaybı, çocukluk çađında oluŐabilecek en olumsuz yaŐam olaylarından dođan bir travmadır. Ebeveynini kaybeden çocuđun çođu ailedeki karmaŐık faktűrlerin etkisi ile psikolojik, duygusal ve davranıŐsal olarak savunmasız hale geleceđi dűŐűnűlmektedir (Punziano, 2014). Ebeveyn kaybı, bireyin kaç yaŐında olursa olsun sarsıcı bir yaŐam olayıdır.

Ebeveyn kaybı yaŐamıŐ birey, ebeveyninden birisinin kaybı sonrası evin tűm sorumlulukları kendisine kaldığı için bu sorumluluklarla gereğinden fazla meŐgul olup hayattaki ebeveyni ile gereken bağı kuramayacağından aslında kiŐi her iki ebeveynini kaybetmiŐ sayılabilir. Ayrıca kiŐinin kaybettiği ebeveyni ile arasında yaŐanan űzűlmemiŐ çatıŐmalar bulunuyorsa, bu kiŐinin ruhsal açıdan birçok sorun ile karŐılaŐması kaçınılmaz olur (Uluđ, 2008).

Bireyin yas tutma sűrecini daha sađlıklı geçirmesi adına uygun ortam hazırlanarak, psikolojik uyumun daha iyi sađlanabileceđi ve kaybın olumsuz etkilerini daha az yaŐayabileceđi dűŐűnűlmektedir. Ebeveyn kaybı yaŐayan okul çađındaki çocukların akademik baŐarılarında azalma, ruh sađlıđı problemleri ve dűŐűk kendilik saygısı gibi olumsuz sonuçlar gűzlemlenmiŐtir (Dowdney, 2000).

Őzellikle baba kaybı sűz konusu olan bireylerde, aile gelir seviyesinin azalması gibi psikolojik etki dıŐında olumsuz etkiler olabilirken, çocuklarda sosyal destekte azalmaya da sebep olabilmektedir (Corak, 1999).

YetiŐkinlikteki ruhsal sıkıntıların çocukluktaki ebeveyn kaybına tepki olarak dođduđuna dair dűŐűnűlmesinin, aradan geçen sűrenin yas tepkilerini azaltacađından bűyle bir dűŐűncenin műmkűn olmayacađı ileri sűrűlműŐtűr. Ayrıca aradan geçen zamanda farklı yaŐanmıŐlıklar ruh sađlıđı űzerinde dolaylı olarak ya da dođrudan etki edebileceđi dűŐűnűlműŐtűr (Kitamura, M, Toda, & Shima, 1999).

Ebeveynini beklenmedik bir şekilde kaybetmiş üniversite öğrencilerinin yas tepkilerinin incelendiği bir araştırmada her gün uygulanan periyotlar doğrultusunda 15 gün boyunca yasları hakkında yazı yazmalarının 6 haftalık sürenin sonunda yas sürecini oluşturan tepkilerinin önemli ölçüde azaldığı gözlemlenmiştir (Range, Kovac, & Marion, 2000).

Cinsiyet faktörüne bağlı olarak alanyazında ebeveyn kaybının psikolojik etkilerinin kaybedilen anne veya babaya göre değişip değişmediği değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucuna göre ortaya çıkan sonuçların birbirinden farklı oluşu dikkat çekmiştir. Bazı çalışmalar hemcinsini kaybeden bireylerin daha olumsuz etkileneceğini savunurken (Marks, Jun, Song, 2007; Takeuchi, vd, 2002), bazı çalışmalar ise kişinin anne kaybının baba kaybına göre daha ağır etkileri olduğu ileri sürülmüştür (Işık, 2013; Rostila, Latorre, 2011; Lawrence, vd, 2006).

Ebeveyn kaybının uzun süreli etkilerini araştıran bir çalışmada ise yedi yıl süresince ebeveyn kaybı yaşayan bireylerin davranışsal ve psikososyal etkilerini araştırarak umulmadık sonuçlar bulmuştur. Araştırmaya katılan bireylerin ergenlik döneminde intihar, suç içeren davranışlarda ve depresyonda artış, madde bağımlılığı, akademik başarıda düşme ve düşük öz saygı gibi belirtiler gösterirken; erken erişkinlik döneminde bu olumsuz belirtilerin diğer ebeveynini kaybetmemiş yaşlılarıyla denkleştiği, yalnızca kızlarda depresyon belirtilerinin sürdüğü gözlemlenmiştir (Feigelman, Rosen, Joiner, Silva, & Mueller, 2017).

Genel olarak ebeveyn kaybı ile ilgili araştırmaların bulgular tutarsızdır. Bu tutarsızlığın sebebi, anne veya baba kaybı değişkenlerinin farklı olmasına ve çalışmalara katılan bireylerin kaybedilen ebeveynin eşit olmaması, hayatta olan ebeveyninin sorumluluklarının diğerlerine göre farklı olması vurgulanmıştır (Genç, 2019).

Ebeveyn kaybı yaşayan bireylerin hayatlarındaki olumsuz etkilere odaklanan çalışmaların dışında, ebeveynini kaybetmiş kişilerin hayatlarında karşı karşıya

geldikleri sorunların üstesinden gelebilecek dayanıklılığa sahip olduklarına ve bu dayanıklılığı destekleyen faktörlere yoğunlaşan çalışmalar da alanyazında yer almaktadır (Greene, Mcgovern, 2017; Koyuncu, 2015; Işık, 2013; Eppler, 2008).

Eppler (2008) tarafından yapılan 9-12 yaş aralığındaki çocukların, ebeveynini kaybettikten sonra gösterilen psikolojik dayanıklılığı araştıran bir çalışmada, katılımcıların belirttikleri duygu geçişlerinin, içinde buldukları aile ve akraba desteğinin psikolojik dayanıklılığının destekleyici unsur olduğunu belirtmişlerdir.

2.1.2 Çocuk ve Ergenlerde Ölüm Algısı ve Gelişimi

Dyregrov (2000) ölüm kavramının anlaşılmasında bireysel farklılıklara vurgu yapmıştır. Bununla birlikte ölüm kavramının gelişimi sırasında gözlenen gelişimsel sıranın eşit olduğunu belirtmiş ve çocuğa ölüm ile ilgili uygun ve doyurucu açıklama yapılmasının ölümün diğer çocuklara nazaran daha kolay algılayabilmesini sağlayacağını ifade etmektedir.

Erken ebeveyn kaybının ilerleyen dönemlerinde öz kontrol kaybı üzerindeki etkisinin araştırıldığı bir çalışmada (Toksoy, 2005) erken ebeveyn kaybı yaşayan bireylerin ergenlik dönemlerinde daha olgun davranışlar sergileyerek sorumluluk aldıkları gözlemlenmiştir.

Ölüm, çocukların anlayabileceği zor bir kavram olduğundan, çocukların ebeveyn kaybının çocuğun yaşamına çeşitli zorluklar getirebilmektedir. Kayıp yaşandıktan sonraki süreçte çocuklar bir taraftan ölümü anlamaya çalışmak için uğraşırken diğer taraftan da ebeveyn kaybını kabullenmeye ve hayatında değişen diğer durumlara uyum sağlamaya çabalamaktadır (Attepe, 2010).

2.2 Gelecek Kaygısı

Kaygı, çoğu zaman herhangi bir rahatsız edici etmen olmadan hissedilebilen günlük yaşantımızın bir parçasıdır. İnsanların yaşadığı bu kaygı hissi hayatlarını sürdürebilmeleri ve çevreye uyum sağlayabilmeleri adına önemlidir. İnsanlar, bilinmeyen veya tehlikeli durumlardan kaçınma, başa çıkma, kaçma veya bu durumlara karşı koyma gibi tutum sergilerler. Kaygı, kişinin yaşamını sürdürebilmesi için bireyin uyum sağlayıcı tepkiler vermesi gerekmez (Işık & Işık Taner, 2006).

Kaygı, kökenini kişinin çocukluk çağındaki yaşamlarından alır. Bu yaşantılar çocuğun ebeveyni, öğretmeni veya yaşlılarıyla ilişkilerini de içerebilir. Kaygı, çocuğun etrafındaki kaygılı kişilerin varlığıyla gelişir. Kaygı genelde bulaşıcı bir duygudur. Bununla birlikte annenin telaşlı ve kaygılı ses tonu ve bakışları çocuğu etkisi altına alabilir. Anne aracılığıyla kaygı çocuğa geçer ve çocuk zihninde yeni bağlantılar oluşturarak etrafındaki bazı durumlar ve kişiler karşısında da kaygı duymaya başlayıp bunlardan uzak durmayı öğrenir (Geçtan, 2003).

Gelecek kaygısı da bu çerçevede gelecek zamana yönelik tehlikenin yaklaşmakta olduğu, talihsizlik ya da bir felaket hissedip bunlarla ilgili endişe içinde beklentiye girme hali olarak özetlenmektedir (Bozkur, Kıran, & Cengiz, 2020).

Son zamanlarda yaşanan toplumsal değişimler ve hızla gelişen teknolojiyle beraber bireylerin gelecek planlarında birtakım belirsizliklere neden olabilmektedir. Eğitim, sosyal yaşam, iş hayatı, gelecek planlaması her yaşta gelecek kaygısına yol açabilmektedir (Tuncer, 2011).

Türkiye’de bireylerin meslek sahibi olup ekonomik bağımsızlığını elde etme ve mutlu olabilme gibi beklentilere sahip olmanın, bireylerin kaygı düzeyleri üzerinde etkisi olduğu bilinmektedir (Dursun & Özkan, 2019).

Günümüzde birçok insan, kaygılarını gerektiğinden fazla şekilde denetim altında tutmalarının bedelini psikosomatik hastalıklarla ödemektedirler. Hipertansiyon, mide ülseri, bir takım deri hastalıkları, barsak spazmı gibi

bedensel bozuklukların temelinde doğrudan yaşanmamış olan duygular vardır. Boşalım yolu olmayan bu kaygılar gerilerek anlatımlarını organlar aracılığıyla yaparlar (Geçtan, 2003).

Alanyazın incelendiğinde birçok çalışma çocukluk çağındaki ebeveynleşme ile yetişkinlik çağındaki kaygı ve depresyon ile ilişkili olduğunu göstermiştir (Jacobvitz & Bush, 1996; Shifren & Kachorek, 2003; Winter, 2000; Hetherington, 1999)

Dursun ve Özkan (2019) yaptıkları bir çalışmada gelecek ile ilgili kaygı duyan ergenlerin yaşam doyumunun yüksek oluşunun ve bunun sonucunda ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeylerini olumlu yönde etkilediğini ifade etmişlerdir.

Krovetz (1999) sosyal yetkinlik, özerklik, olumlu gelecek beklentisi ve problem çözmede psikolojik sağlamlık seviyesinin yüksek olmasının etkili olduğunu söylemektedir. Buna göre bireylerde oluşan gelecek kaygısının psikolojik sağlamlıklarında etkili bir risk faktörü olabileceği düşünülmektedir.

2.2.1 Umutsuzluk

Umut ile umutsuzluk, kişinin geleceğe dair isteklerinin gerçekleşme olasılığını ifade eder. Umutsuzluk, kişilerin problemlerini çözemeyeceklerine inanması, başarısızlıklarını hiçbir zaman yenemeyeceklerini, hedefine ulaşabilmek adına çabalamadığı halde bu durumlardan olumsuz sonuçlar beklemesi ve gerçekçi bir sebep olmamasına rağmen yaşantılarına doğru olmayan anlamlar yüklemesi şeklinde tarif edilmektedir (Şahin, 2009).

Kişinin umut etmesi, kendisiyle alakalı bir istekte bulunmasıdır. Umutsuzluk ise, gelecek zaman ile ilgili zıt ya da olumsuz tutumlar olarak belirtilmiştir. Bu durumda umutsuzluk, teorik olarak gelecek kaygısı bakımından ciddi bir risk faktörü olarak kabul edilmiştir. Bireydeki kaygı arttıkça geleceği hakkında umutsuzluğa düşmekte ve ne yapacağı bilemez duruma gelmektedir (Aloba, Ajao, Alimi, & Esan, 2016).

Umut ve umutsuzluk olarak isimlendirilen duygular bireylerin gelecek zaman ile ilgili hedefleri ve bu hedeflere ulaşabilmek amacıyla göstermesi gereken uğraşları ifade etmektedir. Bu uğraşlar ile sonuca ulaşma noktasında kişilerin sahip oldukları olanaklar ile ilgili duyguların yansıması umut ve umutsuzluk kavramlarına denk gelir (Zafer, 2019).

Umut ve umutsuzluk kavramları kişinin hayatı üzerinde oldukça ciddi yapılar olarak görünmektedir. Kişinin umut duygusu taşımasıyla, yaşama daha sıkı sarılması ve yaşamın hemen hemen her anında duygusal, fiziksel, sosyal ve zihinsel anlamdaki yeterliliklerini plan ve amaçları doğrultusunda kullanıp bunların oluşabilmesine dair inançlı olması durumunu ifade etmektedir. Fakat umutsuzluk, kişinin duygusal, fiziksel, sosyal ve zihinsel yeterliliklerinde mevcut olan potansiyelin altında bir yansımanın doğmasına sebep olmaktadır (Hadley & Macleod, 2010).

Bu bağlamla birlikte umutsuzluk kavramının bireyin mevcut olan potansiyelini kullanması noktasında karşısına çıkan bir engel olarak görülmesi yerinde olacaktır. Kişi için umut kavramının olması ve geleceğe ilişkin iyi şeylerin olabileceği yönünde duygu ve düşüncelerin olması ve zamanla artması, kişinin sürekli bir plan oluşturup motivasyon kaynağı oluşturduğu sonucuna varılmaktadır. Bununla birlikte umudun birey için ruh halini olumlu yönde etkileyen bir etkisinden söz edilebilir (Zafer, 2019).

Umut, kişinin karşı karşıya kaldığı problemlere çözüm yolu üretmekte kişiye güç sağlar. Umutta gelecek zamana yönelik isteklerin yaşanması fikri ön plandayken umutsuzlukta ise gerçekleşmeme durumu baskındır (Şahin, 2009).

1971 üniversite öğrencisi katılımıyla yapılan bir çalışmada, depresif belirti ve umutsuzluk düzeylerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Yapılan çalışmadan elde edilen sonuçlara göre kız öğrencilerin umutsuzluk düzeyleri erkek öğrencilerden oranla daha düşük saptanmıştır. Buna sebep olabilecek etkenler düşünüldüğünde ise erkeklerin kızlara göre daha fazla gelecek kaygısı yaşadıkları ve bunun sebebinin toplumun erkeğe yüklenen rol ile bağlantılı olabileceği düşünülmektedir (Çam Çelikel & Erkorkmaz, 2008)

2.3 Ebeveynleşme

Ebeveynleşme olgusunu ilk defa Boszormenyi-Nagy ve Spark (1973) ile aile sistemini kuran alt sistemler arasındaki sınır eksikliğinden çocukların anne veya babalarına ait olan sorumlulukları üstlenmesi olarak belirtmişlerdir.

Ebeveynleşme süreci içerisindeki çocuk üstlendikleri vazifeleri yerine getirmeye çalışırken diğer kişilerin ihtiyaçlarını kendi ihtiyaçlarından daha öncelikli olduğu düşüncesine kapılabilirler ve bu düşüncenin ilerleyen zamanlarda kişinin kendi ilgi alanları, ihtiyaçları ve ilişkilerini arka planda tutmasına yol açabileceği düşünülmektedir (Çolak, 2019).

Ebeveynleşmede çocuk, anne veya babasının ihtiyaçlarını karşılamak için kendi hayatındaki ilgi görme, korunma ve rahatlık gibi ihtiyaçları feda etmek zorunda kalır. Çünkü çocuk ancak bu yol ile duygusal açıdan hayatta kalıp ebeveynine yakın olabileceğini düşünür (Schier, vd, 2015).

Stres altında yetişen ergenlerin ebeveynleşmesi arttıkça alkol oranında artma, esrar kullanımı, cinsel davranış gibi sorunların yaşandığını göstermiştir. Altı yıl sonra yine aynı bireylerle çalışma tekrarlanmış ve bu bireylerin ergenlik çağına oranla daha adaptif baş edebilme yeteneklerinin olduğu ve daha az tütün-alkol tükettikleri gözlemlenmiştir (Stein, Riedel, & Rotheram-Borus, 1999).

Hooper, DeCoster, White ve Voltz (2011) ile yapılmış olan bir meta analiz çalışmasında ebeveynleşmeye erken yaşta maruz kalmanın yetişkinlikte yeme bozuklukları, kişilik bozukluğu ve kaygı ile bağlantılı olduğu, depresyon ve madde kullanımında artış ile bağlantısının ise beklenin tersine daha düşük olduğu gözlemlenmiştir.

Robinson ve Kelley'e göre (1998) ebeveynleşme yaşayan çocukların kendilerinin değerinin bir ölçüsü olarak performanslarını kullanabilir hale dönüşüp işe bağımlı bireyler olabilmektedirler. Bununla birlikte erken yaşta ebeveynleşen çocuk yetişkinlikteki narsistik ve mazoşist kişilik özellikleri ile ilişkili olduğu düşünülmektedir (Wells & Jones, 2000)

Yaşından büyük, yetişkin rolüne giren çocuğun kendi gelişim basamaklarındaki görevlerini yerine getiremeyeceği gibi ayrıca bu görevlere ilgisini de kaybedeceği düşünülmektedir. Buna rağmen aile bu yaşından büyük görevlerden dolayı çocuğu takdir edip yüceltiyorsa ebeveynleşmenin çocuk üzerinde özgüveninin artmasına, gelecekte hedef odaklı stratejik düşüncelerin gelişmesine ve yeterlilik duygusunun gelişeceğine katkıda bulunacağı düşünülmektedir (Borchet, Lewandowska-Walter, & Rostowska, 2016).

Ebeveynleşme hayatının özellikle aile içerisindeki hiyerarşi yapısı ve mevcut sınırları bozduğunda yıkıcı sonuçlarla bağlantılı olmasına rağmen bazı aile yapılarında bu rollerdeki değişim takdir görebiliyor. Bu takdir görme tutumu daha olumlu sonuçlar ile bağlantılı olduğu belirtilmektedir (Çolak, 2019).

Yapılan bazı araştırmalar, bazı ailelerin içerisinde bulunan stresörler yüzünden ebeveynleşmenin daha fazla görüldüğünü belirtmektedir. Ebeveynleşme görülen çoğu ailede genellikle sağlıklı ve işlevsel olmayan aile yapısı ve ebeveynlikte sorunlu becerilere sahip aile yapılarında yaşandığı ortaya konmaktadır (Burnett, Jones, Bliwise, & Ross, 2006).

Ebeveynleşmenin etkisinin çocuk için olumlu veya olumsuz olduğunu anlamak adına çocuğun algısına bakmak gerekmektedir. Çocuk bulunduğu toplum için üstlendiği roller kabul görmüş yaygın rollerse ve takdir edilmişse çocuk bu rolleri annesinin veya babasının beklentisi olmadan üstlenebilir. Çocuğun üstlendiği rollerin değerli sayıldığı topluluklarda ebeveynleşmenin olumsuz etkileri daha az seviyede olacaktır (Kağıtçıbaşı, Sunar, & Bekman, 2001).

Çocuklukta yaşanan ebeveynleşme sonrası yetişkinlikte kullanılan bölme savunma mekanizması ile ilişkilidir. Bireyin bunu yapmasındaki amaç ise gerçek benliği ile kötü duygularla yüzleşmekten kaçınmaktır. Bu davranışla kendi değerini düşürüp ebeveyni yücelten bireyde sürekli küçük yardımcı olduğu ve aileye bakım veren kişi olduğundan mazoşist özellikler ya da ebeveynini aşağılayarak kendini yücelten bireylerde ebeveyninin bireyden beklediği kalıba uyabilmek için narsistik özellikler sıklıkla görülebilmektedir (Lang, 2016).

Ayrıca ebeveynleşme yaşantısı akademik başarıya doğrudan etki ederek düşürmektedir. Özellikle anne ve babanın rolünü üstlenen araçsal ebeveynleşmedeki sorumluluklarından dolayı okula yabancılaşan çocuklarda akademik başarısızlık ve yetersizlik görülmesi muhtemeldir. Üniversitedeki öğrencilerin akademik başarılarını, çocukluk çağındaki ebeveynleşme yaşantıları bağlamında inceleyen bir araştırmada; akademik başarıları düşük olan öğrencilerin daha fazla ebeveynleşme sorumluluğu olduğu ve aileleri hakkında daha çok endişeli oldukları gözlemlenmiştir (Chase, Deming, & Wells, 1998).

Köyden (2015) tarafından yapılan bir araştırmada; üniversite öğrencilerinde ebeveynleşmenin depresyon, kaygı, öfke ve obsesif inanışlarla olan ilişkisi incelenmiştir. Bu çalışmaya göre erkeklerde kardeş odaklı ebeveynleşmenin yüksek olduğu ve bu sonucun öfkeyi düzenlemeyi güçleştirdiği gözlemlenmiştir. Kadınlarda ise ebeveyn odaklı ebeveynleşmenin yüksek olduğundan obsesif inanışları arttırdığı görülmüştür (Köyden, 2015).

2.3.1 Ebeveynleşmede Cinsiyet Faktörü

Yapılan araştırmalarda hem çocuğun hem de ebeveyninin kadın cinsiyette olması çocuğun ebeveynleşme yaşantısı açısından riskli olarak değerlendirilmektedir. Kız çocuklarının anneleri babalarına göre daha fazla ebeveynleşmeye maruz bıraktıkları sonucunu elde etmişlerdir. Anneler duygusal destek olarak babalara göre daha fazla beklentiye girmekte, kız çocukları da erkeklere göre daha fazla duygusal destekte bulunmaktadır (Mayselless, Bartholomew, Henderson, & Trinke, 2004).

Aslında kadınlar anne veya babalarına ait olan sorumlulukları üstlenip yerine getirmeye çalıştıklarından, kendilerinin kimlik gelişimleri bakımından gerekli olan ihtiyaçları arka plana atıp önceliği ebeveyninin sorumluluklarına verebilmektedir (Yıldırım, 2016).

2.3.2 Ebeveynleşmenin Aile Sistemi

Aile sisteminin kendi dengesini oluşturabilmesi için sağlıklı ve işlevsel olabilmesi gerekmektedir. Fakat ebeveynleşme nesiller boyunca süren sınırlardan dolayı aile rollerinin bozulmasına yol açabilmektedir. Ebeveynleşme olgusunun işlevsiz aile yapılarında görülme olasılığı daha yüksektir. Çünkü bu çarpık hâlin yaşanabilmesi için aile sisteminin geleneksel olarak bu şekilde oluşması gerekmektedir. Olağan dışında roller de aile sistemi içerisinde yalnızca geleneksel şekilde kabul edilmektedir (Hooper & Wallace, 2010).

Aile bireylerinden biri farklı alt sistemlerinin farklı rollerinde olabilmektedir ve bu farklı rolleri belirleyen kısıtlamalar mevcuttur. Bu yaklaşıma göre aileler, aile içi işlevleri ve rolleri yerine getirebilmek adına farklı yapılar oluşturmaktadır. Aile içerisinde alt sistem, sınırlar ittifak ve hiyerarşi olguları sağlıklı bir aile oluşturabilmek adına önemlidir. Bu kavramlar tek tek ele alınacak olursa ilk olarak alt sistem, cinsiyet, yaş hobiler gibi ortak özelliklerin temeli etrafında oluşmuş küçük öğeler olarak belirtilmektedir. Sınırlar alt sistemler arasında, aileyle dış dünya arasında bulunan rolleri tanımlayan kurallar olabilmektedir. İttifak ise aile bireyleri arasındaki etkileşim biçimlerini ifade etmekte. Son olarak hiyerarşi ise, aile bireylerinin güç ve otorite dağılımı olarak tanımlanmaktadır (Yalın, Oral, Gökler, & Yılmaz, 2007).

Ebeveynleşmiş çocuğun aile sistemindeki rolü, yardıma ihtiyacı anında aile üyesi ile ilgilenmek, çatışmalarda arabulucu rolünü üstlenmek, aile içindeki dengenin sürmesini sağlamak olacağı düşünülmektedir (Borchet, 2016).

Aile sisteminin yaklaşımına bakıldığında, ebeveynleşme olgusu yapıcı ve yıkıcı ebeveynleşme olarak ikiye ayrılmaktadır. Pasternak ve Scier (2014) yıkıcı ebeveynleşmenin bazı koşullar altında büyüyen, özellikle aile içerisindeki hiyerarşiyi ve rolleri olması gerekenin tersine çeviren çocukları etkilediğini savunmuştur. Bu yaklaşıma göre, kronik, fiziksel ya da zihinsel hastalığı olan ebeveyne sahip olan, alkol ve uyuşturucu bağımlısı olan, göçmen, boşanmış, sadece anne veya baba tarafından bakılan çocuklar yıkıcı ebeveynleşmeden daha fazla etkilenmektedir (Çolak, 2019).

2.3.3 Ebeveynleşme Türleri

Ebeveynleşen çocuk, ailenin diğer üyelerinin ihtiyaçlarına öncelik verip şahsi ihtiyaçlarından daha önde tutabilmekte ve bu düzeni ilerleyen zamanlardaki ilişkilerine de aktarabilmektedir. Aynı zamanda ebeveynler gerçekleştiremediği beklentilerini veya hayallerini çocuklarına dayatabilmekte, bununla birlikte çocuk kendi ihtiyaçlarından vazgeçip dayatılan kalıba uymaya çalışabilecek ve narsistik kişilik özellikleri geliştirebilmektedir (Jones & Wells, 1996).

Ebeveynleşmiş bireylerin anne veya babasının fiziksel bakımını üstlenmek, onları koruma ve anne babalarını rahatlatmak gibi çeşitli tutumlar sergiledikleri düşünülmektedir. Ebeveynleşme olgusu, bireyin ev içerisinde üstlendiği rol ve sorumlulukların çeşitlerine göre duygusal ve araçsal diye ikiye ayrılmaktadır (Hooper, 2007).

Ebeveynleşen çocuklarda enstrümental (araçsal) ve duygusal görevleri üstlenmeleri beklenmektedir. Fakat gelişimsel olarak hazır olmayan çocuklar söz konusu görevler için kendi gelişimlerinden fedakarlık yaparak diğerlerine bakım verme davranışı üzerinde yoğunlaşır. Bununla birlikte kendi gelişimine uygun olmayan bu sorumlulukları ebeveynleşmiş çocuğa teşvik edilmesi çocukta bir takım gerçekçi olmayan beklentilere sebep olabilir. Ebeveynleşmiş çocuklar yaşları ilerledikçe kendilerini başkalarının isteklerini karşılayamayan, sahtekar gibi hissedebilirler. Yetişkinlikte bu çocukların başarıları fazla olsa bile bu başarıları çevresi için harcıyıp kendilerini yetersiz hissedeceklerdir (Castro, Jones, & Mirsalami, 2004).

2.3.3.1 Enstrümental (Araçsal) ve Duygusal Ebeveynleşme

Enstrümental ebeveynleşmede çocuklar anne babasının evdeki rollerini üstlenme, ev işi yapma, yemek hazırlama, para kazanmak gibi işleri üstlenir. Araçsal ebeveynleşmenin anne baba sorumluluğunu üstlenerek ailenin kaygı düzeyini düşürürken, ebeveynleşmiş çocuğa aileye katkı ve başarı duygularını yükleyerek aile içi stresi azaltmada önemli rol oynadığı ileri sürülmüştür. Bununla birlikte çocuğun aldığı görevin süresi uzadıkça araçsal ebeveynleşmede olumsuz sonuçlarda artmaktadır (Jurkovic, Thirkield, & Morrel, 2001).

Engellilik veya hastalık gibi özel gereksinimli bir birey olan ailede çocukların araçsal ebeveynleşme yaşadıkları daha fazla gözlemlenmiştir. Ancak araçsal ebeveynleşmede çocuğun üstlendiği rollerin gelişim düzeyinin çok üstünde olmaması, ailenin çocuğu takdir edip desteklemesi sonucunda çocukta oluşan olumsuz etkiler daha az olacaktır (Büyük, 2020).

Duygusal Ebeveynleşmede ise çocuklar anne babalarının arasındaki çatışmayı çözen, arabulucu rolünü alır. Duygusal ebeveynleşen bireyler, diğer aile üyelerinin sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını giderebilmek için ebeveyn ya da arkadaş gibi figür sergilemektedir (Hooper, 2008). Ebeveyn çocuğa kendi sorunlarını paylaşarak duygusal gelişim sürecine zarar verir çünkü çocuk ebeveyninin sorunları için kendi ihtiyaçlarından fedakârlık etmek zorunda kalır (Champion, vd, 2009).

Alanyazın incelendiğinde, araçsal ebeveynleşmenin, duygusal ebeveynleşmeye göre daha olumlu sonuçların olduğu gözlemlenmiştir (Jurkovic, Jessee ve Goglia, 1991; Jurkovic, Thirkield ve Morell, 2001; Hopper, Moratta ve Lanthier, 2008).

Madden ve Schafer (2016)' in yapmış olduğu ebeveynleşmenin çeşitleri ile iletişim ve bağlanma stillerinin adlı çalışmaya göre ebeveynleşmenin iki çeşidi de yapıcı iletişimi olumsuz olarak; araçsal ebeveynleşme kaçınan bağlanma stili ile olumlu olarak, duygusal ebeveynleşmeye hem kaygılı hem de kaçınan bağlanma stili ile ilişkili olduğu belirtilmiştir.

Aile içerisinde çocuklar arasında en büyük olmak araçsal ebeveynleşme bakımından, ailede başka kardeş olmayıp tek çocuk olmak ise duygusal ebeveynleşme bakımından risk faktörü oluşturabilmektedir. Bununla birlikte sadece anne veya baba ile büyümek de araçsal ebeveynleşmeye sebep olabilmektedir (McMahon & Luthar, 2007).

Geçmişte annenin yıkıcı ebeveynleşme yaşamış olması annenin bebeğine hassaslığını azaltıp bebeğin dışsallaştırma sorunlarını arttırmaktadır (Nuttall, Valentino, & Borkowski, 2012).

2.3.3.2 Yapıcı ve Yıkıcı Ebeveynleşme

Ebeveynleşme kavramı aynı zamanda yapıcı ve yıkıcı ebeveynleşme diye sınıflandırılmıştır. Bu şekilde ebeveynleşmenin iyi ve kötü yanları tek çatı altında değerlendirilmektedir (Jurkovic, Thirkield, ve Morrel, 2001). Yapılan bazı çalışmalar ebeveynleşmenin bazı olumlu sonuçları olduğunu belirtmektedir. Bunlar, aile içerisindeki ergenlerin sorumluluklar üstlenmenin psikolojik sağlamlık ile bağlantılı olduğu (Telzer & Fuligni, 2009), ergenlere öz yeterlilik ve yetkinlik kazandırdığı (Kuperminc, Jurkovic, & Casey, 2009), ebeveynleşmenin yol açtığı travma sonrası büyüme aracılığıyla olumlu bir deneyim olarak tanımlandığı (Hooper vd., 2008) gibi sonuçlar ortaya konmuştur.

Çocuğun ebeveynine sağladığı duygusal desteğin dengede olup çok fazla ya da çok az olmaması koşuluyla, çocuğun gelecekteki psikososyal uyumuna faydalı olup katkı sağladığı gözlemlenmiştir. Buna ek olarak kadınlarda ailenin yaşamsal koşullarının iyi olmadığı durumlarda gelecek dönem psikososyal uyumlarına katkı sağlama adına kardeşlerinin sorumluluklarını üstlenme davranışı faydalı olabilmektedir (Fitzgerald, vd, 2008).

2.4 Obsesif Düşünceler

Obsesif Kompulsif Bozukluk (OKB), çoğu zaman bireyin istemsiz gerçekleşen ve sıkıntıya sebep olan tekrar edici düşünceler, dürtüler ve imgelerle belirtilen obsesyonlar ile obsesyonlara karşı uygulanan ağır kuralları uygulama konusunda devamlılığı olan davranışlar veya zihinsel faaliyetler olarak isim verilen kompulsiyonlardan oluşan bir psikolojik rahatsızlıktır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013).

Rahatsızlık veren fikirlerin zihinde oluşması bireyde olumsuz bir duygulanım oluşturur ve kişi bu olumsuz duygulanımlardan etkilenmemek için bu fikirlerden kaçma davranışlarında bulunur. Bu davranışlar genellikle kirli olduğuna inanılan yerlerden, objelerden veya kişilerden kaçınarak temas etmemektir. Birey takıntılara neden olan bu olgulardan uzaklaşamadığı zaman bu takıntıları etkisiz bir duruma getirmesini umduğu zorlantılardan fayda sağlama yolunu tercih eder (Garnefski, Kraaij, & Spinhoven, 2001).

Obsesif kompulsif bozuklukta bireylerde bir takım olumsuz inançlar gelişmektedir. Ve bu inançların gelişiminde kilit noktanın obsesif inanışların olabileceği ileri sürülmektedir. Bu inançlar başlıca, abartılmış sorumluluk inancı, abartılmış düşünceler ve kontrolleri, belirsizliğe karşı tahammülsüzlük, abartılmış tehlike düşünceleri ve mükemmeliyetçiliktir. Bu zihinsel etkinlikler ve düşünceler duygulanımın kontrol edilmesinde, yönlendirilmesinde ve biçimlenmesinde de bireyleri rahatlatmaktadır. Duyguların, zihinsel etkinlikler ya da düşünceler sayesinde şekillenmesi, bireylerin hayatları ile alakalıdır. Bununla birlikte bireylerin kaygı verici bir olayla karşı karşıya geldikten sonra duygulanımlarını kontrol altına almalarını da sağlar (Garnefski, Kraaij, & Spinhoven, 2001).

İlgili literatür incelendiğinde ebeveynleşme ile ilgili birden fazla psikopatolojik bozukluk arasında bağlantı bulunmasına karşın OKB ile ilişkisinin bulunduğu çalışma bulunmamaktadır. Bununla birlikte, ebeveynleşmenin sonucu olarak bireyin gelişimsel bakımdan hazır olmadığı sorumluluklar yüklenmesi sorumluluk ve algılanan tehdit seviyesini arttırabileceği düşünülmektedir (Köyden, 2015).

Ebeveynleşme gereği bireyin erken yaşta istenmeyen şekilde ebeveyn rolleri alması bireyin karşısına çıkan olayları hatalı bir şekilde yorumlamasına sebep olabileceği düşünülmektedir. Çocuğa fiziken ve ruhen gelişimi yeterli olmadan ağır sorumluluklar verilmesi, çocuğun hayatında algıladığı tehdit düzeyini arttırabilir. Üstlenmek zorunda kaldığı sorumlulukları doğru bir biçimde yerine getiremezse doğabilecek olası sorunlarda kişi kendini sorumlu tutabilir ve bu yüzden üstlendiği her görevi kusursuz yapmak zorunda olduğu gibi yanlış bir inanış geliştirebilir (Köyden, 2015).

Obsesif inanışlar ve ebeveynleşme arasındaki bağın incelendiği bir araştırmaya göre, kadınlarda anne veya babaya yönelik ebeveynleşme, istemsiz oluşan otomatik inanışlardan gerçekleşerek tehdit/sorumluluk, kesinlik/mükemmeliyetçilik ve düşüncenin önemi/kontrolü yordadığı gözlemlenmiştir (Köyden, 2015).

3. BÖLÜM

YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Modeli

Geçmişinde ebeveyn kaybı yaşayan bireylerin yaşantısındaki gelecek kaygısı, obsesif düşüncelere etkisi ve erken ebevenleşmeye karşı tutumu olarak iki veya daha fazla değişken arasında birlikte değişim varlığını bu değişimin derecesini ölçmeyi hedefleyen araştırma olduğundan nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama yöntemi ile toplanacaktır. İlişkisel tarama yöntemi, iki veya daha fazla miktardaki değişken arasında beraber değişimin varlığını belirlemeyi amaçlayan tarama yöntemidir. İlişkisel tarama yönteminde, değişkenlerin birlikte değişip değişmediği; olası bir değişim durumunda bunun nasıl oluştuğunu belirlemeye yönelik çalışmaktadır (Karasar, 2011).

3.2 Araştırmanın Örnekleme

Araştırmanın çalışma grubu Hatay'da yaşayan 15 yaşından büyük, anne veya babasını kaybetmiş bireylerden oluşan 207 birey ile çalışılmıştır.

Araştırmada örneklem grubunun seçkisiz olmayan örnekleme türlerinden amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçsal örnekleme; belli durumlar arasındaki ilişkiyi anlamlandırarak ifade eder. Ölçüt örnekleme, örneklemin problem ile ilgili olarak oluşan niteliklere sahip bireyler, nesnelere, durumlar ya da olaylar ile çalışılmak istenildiği zaman genellikle tercih edilmektedir (Büyüköztürk, 2012). Bu duruma göre ölçüt örnekleme ile araştırmanın amacına uygun bireylerin seçilmesi hedeflenmiştir.

Tablo 1.*Katılımcıların sosyo-demografik özellikleri (N=207)*

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Yaş		
25 yaş ve altı	41	19,81
26-35	65	31,40
36-45	48	23,19
46 yaş ve üzeri	53	25,60
Cinsiyet		
Kadın	137	66,18
Erkek	70	33,82
Medeni durum		
Bekar	90	43,48
Evli	105	50,72
Boşanmış	12	5,80
Eğitim durumu		
İlköğretim	32	15,46
Lise	31	14,98
Lisans	104	50,24
Lisansüstü	40	19,32
Çalışma durumu		
Çalışan	124	59,90
Çalışmayan	83	40,10
Kardeş sayısı		
Tek çocuk	11	5,31
2-3 kardeş	75	36,23
4-5 kardeş	66	31,88
6 kardeş ve üzeri	55	26,57
Çocuk sahibi olma		
Olmayan	98	47,34
Olan	109	52,66
Ekonomik gelir düzeyi		
Üst	9	4,35

Orta	162	78,26
Alt	36	17,39

Tablo 1.'de katılımcıların sosyo-demografik bilgilerine göre dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 1. incelendiğinde, katılımcıların %19,81'inin 25 yaş ve altı, %31,40'ının 26-35 yaş, %23,19'unun 36-45 yaş ve %25,60'ının 46 yaş ve üzeri yaş sınıfında olduğu, %66,18'inin kadın ve %33,82'sinin erkek olduğu, %43,48'inin bekar, %50,72'sini evli ve %5,80'inin boşanmış olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların %15,46'sının ilköğretim, %14,98'inin lise, %50,24'ünün lisans ve %19,32'sinin lisansüstü mezunu olduğu, %59,90'ının çalıştığı, %36,23'ünün 2-3 kardeş, %31,88'inin 4-5 kardeş ve %26,57'sinin 6 kardeş ve üzerinde, %5,31'inin ise tek çocuk olduğu, %47,34'ünün çocuk sahibi olduğu, %78,26'sinin ekonomik gelirinin orta, %17,69'unu alt düzeyde olduğu saptanmıştır.

Tablo 2.

Katılımcıların kaybettikleri ebeveyn, ölüm sebebi ve kaybı yaşadığındaki yaşlarına göre dağılımı (N=207)

	Sayı (n)	Yüzde(%)
Kaybedilen ebeveyn		
Anne	51	24,64
Baba	119	57,49
Her ikisi	37	17,87
Ölüm sebebi		
Ecel	20	9,66
Kaza	19	9,18
Hastalık	158	76,33
İntihar	1	0,48
İnsan eliyle	6	2,90
Diğer	3	1,45
Kayıbı yaşadığındaki yaşı		
15 altı	48	23,19

15-29	95	45,89
30-44	50	24,15
45-60	14	6,76

Tablo 2.'de katılımcıların kaybettikleri ebeveyn, ölüm sebebi ve kaybı yaşadığındaki yaşlarına göre dağılımı verilmiş olup, %24,64'ünün annesini, %57,49'unun babasını ve %17,87'sinin her ikisini de kaybetmiş olduğu, %76,33'ünün kaybının hastalık yüzünden olduğu, %23,19'unun kaybını 15 yaş altında, %45,89'unun 15-29 yaş arasında, %24,15'inin 30-44 yaş ve %6,76'sinin 45-60 yaş arasında yaşadığı belirlenmiştir.

3.3 Veri Toplama Araçları

Sosyo-demografik bilgi formu, Beck Umutsuzluk Ölçeği, Obsesyonel Olasılıklı Çıkarım Ölçeği ve Ebeveynleşme Ölçeği ile katılımcıların demografik bilgileri elde edilmiştir. Veri toplama araçları toplam 73 sorudan oluşmaktadır. Geçerliliği ve güvenilirliği kanıtlanmış olan ölçeklerin bilgileri sırası ile aşağıda belirtilmiş olup uygulamada kullanılmış ölçekler ekte mevcuttur.

3.3.1 Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların sosyo-demografik durumları ile ilgili bilgi sahibi olmak amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Demografik Bilgi Formunda çalışmaya katılacak bireylere sırasıyla kişilerin yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, kayıpları ile ilgili demografik bilgileri almak üzere sorular sorulmuştur. Demografik bilgiler 11 açık uçlu soru olup diğer ölçekler likert tipli sorular şeklindedir.

3.3.2 Beck Umutsuzluk Ölçeği

Beck umutsuzluk ölçeği, 1974 yılında Beck ve arkadaşları tarafından geliştirilen, bireylerin geleceğe dönük umutlarını ve karamsarlık düzeyini ölçmeyi hedefleyen bir ölçektir. Beck Umutsuzluk Ölçeğinin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını 1993 yılında Seber, Kaptanoğlu, Dilbaz ve Tekin tarafından yapılmıştır.

Beck Umutsuzluk Ölçeği (BUÖ) toplam 20 maddeden oluşan ölçekte yer alan sorulara evet/hayır veya doğru/yanlış gibi cevaplar verilmektedir. Yapılan puanlamaya göre umutsuzluğun yoğunluğunu belirten 0 ile 20 arasında toplam puan alınabilmektedir. Alınan bu toplam sonuç bireyin “umutsuzluk puanını” belirlemektedir (Aslan, 2013).

Ölçeğin güvenilirlik-geçerlilik çalışmalarında ise; iç tutarlılık katsayısı ,86 madde toplam korelasyonları ,07 ile 0,72 test-tekrar test güvenilirlik katsayısı ise ,74 olarak bulunmuştur (Aslan, 2013).

Beck Umutsuzluk Ölçeği, gelecekler ilgili duygular, motivasyon kaybı ve gelecekle ilgili beklentiler olarak 3 alt boyutta incelenmektedir.

Beck ve Steer (1988) tarafından yapılan çalışmada katılımcıların cevaplarına göre gruplandırmışlardır. Bu gruplandırmaya göre;

0 ile 3 arası puan alanların tamamen umutsuz olmadığını,

- 4 ile 8 arası puan alanların hafif umutsuzluk düzeyinde olduğunu,
- 9 ile 14 arası orta seviyede yaşanan umutsuzluk,
- 15 ile 20 arası puan alanların ileri derece umutsuzluk yaşadığını belirtmişlerdir (Gençay, 2009).

3.3.3 Obsesyonel Olasılıklı Çıkarım Ölçeği (Clark, 2004; OCCWG, 2001)

Obsesyonel Olasılıklı Çıkarım Ölçeği (OOÇÖ) Douglas Mcnair ve arkadaşları tarafından 1971 yılında geliştirilen, Obsesyonel olasılıklı çıkarım, günlük işleyişin uyumunun bozucu bir bilişsel baş edebilme çeşidi olarak kabul edilen obsesyonların tetikleyicisi olarak kişinin her an olumsuz bir durumla karşı karşıya kalabileceği yönünde varsayımlar yapmasına sebep olan sürece verilen addır. Ölçeğin güvenilirlik ve geçerlilik çalışmasıyla birlikte Türkçeye uyarlanması Mustafa Güleç tarafından 2014 yılında bir araştırma makalesinde sunulmuştur. 11’li likert tipinden oluşan ölçek, alınabilecek en düşük 0 en yüksek ise 220 arasında değişen puanlaması ile 20 madde ile tek alt boyutta tanımlanmıştır.

Obsesif Kompulsif Bozukluk grubundaki Cronbach alfa, deney grubundaki .82, .91, kontrol grubunda .88 ve genel örnekleme .88 bulunmuştur. Kontrol grubunda, ölçümler arasında 2 hafta ara verilerek test-tekrar test güvenilirliği .74 olarak bulunmuştur. ($p \leq .001$; $n=47$).

3.3.4 Ebeveynleşme Envanteri

Hooper (2009) tarafından *Parentification Inventory* adıyla geliştirilen envanter, ebeveynleşme olgusunu değerlendirmede kullanılan en yaygın ve güncel araçtır. Envanter geçmişe dönük öz-değerlendirme yolu ile cevaplanmaktadır. Bireylerden maddeleri çocukluk zamanlarını düşünerek 5'li likert tip (1= hiçbir zaman, 5= Her zaman) olarak puanlamaları istenmektedir. Ebeveynleşme envanterinde toplam 22 madde yer almaktadır. Bu maddeler üç faktörden oluşmaktadır. Bunlardan ilki 12 madde ile Ebeveyn Odaklı Ebeveynleşme (EOE), ikincisi 7 madde içeren Kardeş Odaklı Ebeveynleşme (KOE) ve son faktör ise bireylerin ebeveynleşmeye karşı gösterdikleri olumlu his ve düşüncelerin varlığını ölçen 3 maddeden oluşan Ebeveynleşmenin Algılanan Yararlarıdır (EAY). Ölçekten alınan puanlar arttıkça ebeveynleşmenin fazla olduğuna dair yorum yapılabilir.

Ölçeğin Türkçeye uyarlanması Köyden (2015) tarafından yapılmıştır. Yapılan uyarlama çalışması sonucu olarak ölçeğin alt boyutları için Cronbach Alfa değerleri EOE için 0.83, KOE için .73 ve EAY için .76 olarak tespit edilmiştir. Ayrıca envanterin bütünü için Cronbach Alpha güvenilirliği .84 olarak bulunmuştur.

3.4 Veri Toplama Yöntemi

Araştırmada kullanılacak ölçeklerin izinleri gerekli kişi veya kişilerden alınmıştır. Araştırma süresince tüm etik kurallara titizlikle dikkat edilmiştir.

Araştırmada kullanılan veriler, mart ayının ilk haftasına kadar, pandemi durumu nedeniyle çevrimiçi olarak toplanmıştır. Çalışma Hatay ili içerisinde yapılmıştır. Verilerin toplanması yaklaşık 1 ay sürmüştür. Katılımcılara uygulanacak ölçekler ortalama 20 dakika sürmektedir. Araştırmaya dahil olan bireylere veri toplama araçları korona virüs salgını sebebiyle online olarak uygulanmıştır. Araştırmaya katılan bireylere herhangi bir teşvik verilmemiştir. Katılımcılara bilgi formları ve ölçekler anketlere başlamadan önce verilmiştir ve katılımcıların onamları alınmıştır.

3.5 Verilerin İstatistiksel Analizi

Araştırmaya katılan bireylerden toplanan dataların istatistiksel olarak analizi Statistical Package for Social Sciences (SPSS) 24.0 programında gerçekleştirilmiştir.

Katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeğine, Obsesyonel Çıkarım Ölçeğine ve Ebeveynleşme Envanterine verdikleri yanıtların güvenilirlik testi olarak Cronbach Alfa testi uygulanmıştır. Hesaplanan katsayılar Beck Umutsuzluk Ölçeği için 0,917, Obsesyonel Çıkarım Ölçeği için 0,910 ve Ebeveynleşme Envanteri için 0,844 bulunmuştur.

Tablo 3.

Katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeği, Obsesyonel Çıkarım Ölçeği ve Ebeveynleşme Envanteri puanlarının normallik testleri (N=207)

	\bar{x}	s	Min	Max	K-S Değer	p	Çarpıklık	Basıklık
Beck								
Umutsuzluk Ölçeği	5,80	5,48	0,00	20,00	0,19	0,00	1,07	0,08
Obsesyonel Olasılıklı Çıkarım Ölçeği								
Olasılıklı	64,71	26,30	22,00	184,00	0,11	0,00	1,23	2,39
Ebeveyn odaklı ebeveynleşme	24,89	7,80	9,00	43,00	0,06	0,03	0,08	-0,63
Algılanan yarar/uyum	19,91	4,82	8,00	30,00	0,06	0,08	-0,11	-0,50
Kardeş odaklı ebeveynleşme	11,09	4,44	5,00	25,00	0,11	0,00	0,60	-0,26

Tablo 3.'te katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeği, Obsesyonel Çıkarım Ölçeği ve Ebeveynleşme Envanteri puanlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler ve ölçek puanlarının normal dağılıma uyma durumunun incelendiği Kolmogorov-Smirnov testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3. incelendiğinde, katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeğinden ortalama 5,805,48 puan, Obsesyonel Çıkarım Ölçeğinden ortalama 64,71±26,30 puan, Ebeveynleşme Envanterinde bulunan ebeveyn odaklı ebeveynleşme alt boyutundan ortalama 24,89±7,80 puan, algılanan yarar/uyum alt boyutundan 19,91±4,82 puan ve kardeş odaklı ebeveynleşme alt boyutundan ortalama 11,09±4,44 puan aldıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeği, Obsesyonel Çıkarım Ölçeği ve Ebeveynleşme Envanteri puanlarına ilişkin tanımlayıcı istatistikler ve ölçek puanlarının normal dağılım ile uyuşmadığı tespit edilmiştir. Buna göre araştırmada nonparametrik hipotez testleri tercih edilmiştir. Yapılan karşılaştırma testlerinde bağımsız değişken 2 gruptan oluşuyorsa Mann-Whitney U testi, 3 ve daha fazla sayıda gruptan oluşuyorsa Kruskal-Wallis H testi uygulanmıştır.

Katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeği, Obsesyonel Çıkarım Ölçeği ve Ebeveynleşme Envanteri puanları arasındaki ilişkiler Spearman testiyle incelenmiş, Obsesyonel Çıkarım Ölçeği ve Ebeveynleşme Envanteri puanlarının Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarını yordama durumu doğrusal regresyon analiziyle incelenmiştir.

4. BÖLÜM

BULGULAR

Tablo 4.

Katılımcıların yaş grubuna göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılması(N=207)

Yaş grubu	n	\bar{x}	s	M	SO	X ²	p
15-25	41	7,05	5,84	6,00	117,12	7,423	0,060
26-35	65	6,62	5,80	4,00	113,59		
36-45	48	5,10	5,51	2,00	92,24		
46-60	53	4,45	4,40	4,00	92,74		

Tablo 4.'te katılımcıların yaş grubuna göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılması Kruskal-Wallis H testi kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

Tablo 4. incelendiğinde katılımcıların yaş grubuna göre Beck Umutsuzluk Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Yaş gruplarına göre katılımcılar Beck Umutsuzluk Ölçeğinden benzer puanlar almıştır.

Tablo 5.

Katılımcıların cinsiyetine göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılması(N=207)

Cinsiyet	n	\bar{x}	s	M	SO	Z	p
Kadın	137	6,12	5,82	4,00	105,35		
Erkek	70	5,16	4,70	3,50	101,36	-0,454	0,649

Tablo 5.'te araştırma kapsamına alınan bireylerin cinsiyetine göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılmasında kullanılan Mann-Whitney U testi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 5. incelendiğinde, katılımcıların cinsiyetine göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Kadın ve erkek bireylerin Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları benzer bulunmuştur.

Tablo 6.

Katılımcıların medeni durumuna göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılması(N=207)

Medeni durum	n	\bar{x}	s	M	SO	X^2	p	Fark
Bekar	90	7,28	6,00	6,00	119,29	10,887	0,004*	1-2
Evli	105	4,56	4,69	3,00	91,03			1-3
Boşanmış	12	5,50	5,40	4,00	102,75			

* $p\leq 0,05$

Tablo 6.'da katılımcıların medeni durumuna göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin yapılan Kruskal-Wallis H testi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 6. incelendiğinde katılımcıların medeni durumuna göre Beck Umutsuzluk Ölçeğinden aldıkları puanlar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p\leq 0,05$). Bu fark bekar bireylerden kaynaklanmaktadır. Bekar katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeğinden aldıkları puanlar evli ve boşanmış olan katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Tablo 7.

Katılımcıların eğitim durumuna göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılması(N=207)

Eğitim durumu	n	\bar{x}	s	M	SO	χ^2	p
İlköğretim	32	4,88	4,29	4,00	98,22	6,180	0,103
Lise	31	4,65	4,71	3,00	92,48		
Lisans	104	6,92	6,16	4,00	114,04		
Lisansüstü	40	4,50	4,45	3,00	91,44		

Katılımcıların eğitim durumuna göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları Tablo 7.'de gösterilmiştir.

Tablo 7. incelendiğinde, katılımcıların eğitim durumuna göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$). İlköğretim, lise, lisans ve lisansüstü mezunu olan katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları benzerdir.

Tablo 8.

Katılımcıların çalışma durumuna göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılması(N=207)

Çalışma durumu	n	\bar{x}	s	M	SO	Z	p
Çalışan	124	5,44	5,19	4,00	100,94		
Çalışmayan	83	6,34	5,86	5,00	108,58	-0,904	0,366

Tablo 8.'de araştırmaya katılan bireylerin çalışma durumuna göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçları verilmiş olup, çalışan ve çalışmayan katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı saptanmıştır ($p>0,05$).

Tablo 9.

Katılımcıların kardeş sayısına göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılması (N=207)

Kardeş sayısı	n	\bar{x}	s	M	SO	X²	p
Tek çocuk	11	3,64	4,08	3,00	79,86	6,746	0,080
2-3 kardeş	75	6,48	5,52	5,00	112,89		
4-5 kardeş	66	6,24	5,67	4,00	109,11		
6 kardeş ve üzeri	55	4,76	5,28	3,00	90,56		

Tablo 9.'da katılımcıların kardeş sayısına göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal-Wallis H testinden elde edilen bulgular gösterilmiştir.

Tablo 9. incelendiğinde, katılımcıların kardeş sayısına göre Beck Umutsuzluk Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür ($p>0,05$). Kardeş sayısına bakılmaksızın katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeğinden aldıkları puanlar benzerdir.

Tablo 10.

Katılımcıların çocuk sahibi olma durumuna göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılması (N=207)

Çocuk sahibi olma	n	\bar{x}	s	M	SO	Z	p
Olmayan	98	7,05	5,95	5,00	117,20	-3,019	0,003*
Olan	109	4,67	4,76	3,00	92,13		

* $p\leq 0,05$

Tablo 10.'da araştırmaya dahil edilen bireylerin çocuk sahibi olma durumuna göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin Mann-Whitney U testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 10. incelendiğinde, araştırma kapsamına alınan bireylerin çocuk sahibi olma durumuna göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olduğu tespit edilmiştir ($p\leq 0,05$). Çocuk

sahibi olmayan bireylerin Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları, çocuk sahibi olan bireylere göre düşük bulunmuştur.

Tablo 11.

Katılımcıların ekonomik gelir düzeyine göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılması(N=207)

Ekonomik gelir düzeyi	n	\bar{x}	s	M	SO	X²	p	Fark
Üst	9	2,33	2,06	2,00	65,28	15,350	0,000*	1-2
Orta	162	5,24	5,04	4,00	99,02			1-3
Alt	36	9,17	6,53	8,00	136,10			2-3

* $p \leq 0,05$

Tablo 11.'de katılımcıların ekonomik gelir düzeyine göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 11. incelendiğinde, katılımcıların ekonomik gelir düzeyine göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlenmiştir ($p \leq 0,05$). Ekonomik gelir düzeyini üst olarak tanımlayan katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları diğerlerine göre düşük bulunmuştur. Ayrıca ekonomik gelir düzeyini orta olarak tanımlayanların ölçek puanları alt olarak tanımlayanlara göre düşüktür.

Tablo 12.

Katılımcıların kaybedilen ebeveyne göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılması(N=207)

Kaybedilen ebeveyn	n	\bar{x}	s	M	SO	X²	p
Anne	51	6,53	5,81	5,00	112,20	1,614	0,446
Baba	119	5,53	5,45	3,00	99,78		
Her ikisi	37	5,65	5,14	4,00	106,28		

Tablo 12.'de katılımcıların kaybedilen ebeveyne göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılmasına dair Kruskal-Wallis H testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 12. incelendiğinde, katılımcıların kaybedilen ebeveyne göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı düzeyde bir farkın olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$).

Tablo 13.

Katılımcıların kaybı yaşadığındaki yaşına göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılması(N=207)

Kayıbı yaşadığındaki yaşı	n	\bar{x}	s	M	SO	χ^2	p
15 altı	48	6,44	5,89	5,50	108,72	0,481	0,923
15-29	95	6,04	5,97	3,00	103,53		
30-44	50	4,90	4,05	4,00	101,84		
45-60	14	5,14	4,99	3,50	98,75		

Tablo 13.'te katılımcıların kaybı yaşadığındaki yaşına göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının karşılaştırılmasına ilişkin Kruskal-Wallis H testi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 13. incelendiğinde, bireylerin kaybı yaşadığındaki yaşına göre Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir ($p>0,05$).

Tablo 14.

Katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeği, Obsesyonel Çıkarım Ölçeği ve Ebeveynleşme Envanteri puanları arasındaki ilişkiler (N=217)

		Beck Umutsuzluk Ölçeği	Obsesyonel Olasılıklı Çıkarım Ölçeği	Ebeveyn odaklı ebeveynleşme	Algılanan yarar/uyum	Kardeş odaklı ebeveynleşme
Beck Umutsuzluk Ölçeği	r	1	0,256	-0,054	-0,325	0,015
	p	.	0,000*	0,443	0,000*	0,828
Obsesyonel Olasılıklı Çıkarım Ölçeği	r		1	-0,024	-0,139	0,029
	p		.	0,736	0,046*	0,677
Ebeveyn odaklı ebeveynleşme	r			1	0,168	0,662
	p			.	0,015*	0,000*
Algılanan yarar/uyum	r				1	-0,022
	p				.	0,754
Kardeş odaklı ebeveynleşme	r					1
	p					.

* $p \leq 0,05$

Tablo 14.'te katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeği, Obsesyonel Çıkarım Ölçeği ve Ebeveynleşme Envanteri puanları arasındaki ilişkilerin incelendiği Spearman testi sonuçları gösterilmiştir.

Tablo 14. incelendiğinde, katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeğinden elde ettikleri puanlar ile Obsesyonel Çıkarım Ölçeğinden elde ettikleri puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir ($p \leq 0,05$). Bireylerin Obsesyonel Çıkarım Ölçeğinden aldıkları puanlar arttıkça, Beck Umutsuzluk Ölçeğinden aldıkları puanlar azalmaktadır.

Araştırma kapsamına alınan bireylerin Beck Umutsuzluk Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Ebeveynleşme Envanterinde yer alan ebeveyn odaklı ebeveynleşme ve kardeş odaklı ebeveynleşme alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar olmadığı

belirlenmiştir ($p>0,05$). Katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Ebeveynleşme Envanterinde yer alan algılanan yarar/uyum alt boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir ($p\leq 0,05$). Katılımcıların Ebeveynleşme Envanterinde yer alan algılanan yarar/uyum alt boyutu puanları arttıkça, Beck Umutsuzluk Ölçeğinden aldıkları puanlar azalmaktadır.

Obsesyonel Çıkarım Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Ebeveynleşme Envanterinde yer alan ebeveyn odaklı ebeveynleşme ve kardeş odaklı ebeveynleşme alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı korelasyonlar olmadığı ($p\leq 0,05$), algılanan yarar/uyum alt boyutu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir ($p\leq 0,05$). Katılımcıların Ebeveynleşme Envanterinde yer alan algılanan yarar/uyum alt boyutu puanları arttıkça, Obsesyonel Çıkarım Ölçeğinden aldıkları puanlar azalmaktadır.

Tablo 15.

Katılımcıların Obsesyonel Çıkarım Ölçeği ve Ebeveynleşme Envanteri puanlarının Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarını yordama durumu (N=217)

	Std. Olmayan		Standardize		t	p	F	R ²
	Katsayılar		Katsayılar					
	B	S.H.	Beta					
(Sabit)	7,34	2,04			3,60	0,000*		
Obsesyonel								
Olasılıklı	0,07	0,01	0,33		5,28	0,000*		
Çıkarım Ölçeği								
Ebeveyn odaklı ebeveynleşme	0,00	0,06	0,00		0,04	0,969	13,96	0,22
Algılanan yarar/uyum	-0,31	0,07	-0,27		-4,20	0,000*	0,000*	0,20
Kardeş odaklı ebeveynleşme	0,01	0,10	0,01		0,08	0,939		

* $p\leq 0,05$

Tablo 15.'te katılımcıların Obsesyoneel Çıkarım Ölçeği ve Ebeveynleşme Envanteri puanlarının Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarını yordama durumun incelendiği regresyon analizi sonuçları verilmiş olup, modelin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ve açıkladığı varyansın %20 olduğu saptanmıştır ($p \leq 0,05$).

Araştırmaya dahil edilen bireylerin Obsesyoneel Çıkarım Ölçeği puanlarının Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve pozitif yönde yordadığı tespit edilmiştir ($\beta=0,07$; $p \leq 0,05$). Buna göre katılımcıların Obsesyoneel Çıkarım Ölçeği puanlarının 1birim artması halinde, Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları 0,07 birim artacaktır.

Katılımcıların Ebeveynleşme Envanterinde bulunan algılanan yarar/uyum alt boyutundan aldıkları puanların Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarını istatistiksel olarak anlamlı düzeyde ve negatif yönlü olarak yordadığı belirlenmiştir ($\beta=-0,31$; $p \leq 0,05$). Katılımcıların Ebeveynleşme Envanterinde bulunan algılanan yarar/uyum alt boyutundan aldıkları puanların 1 birim artması halinde, Beck

5. BÖLÜM

TARTIŞMA

Araştırmada alt amaçlardan biri olan katılımcıların yaş grubuna göre umutsuzluk düzeyleri arasındaki fark incelendiğinde katılımcıların yaş grubuna göre anlamlı bir fark bulunmamıştır. Yaşar, (2001); Gürvardar, (2001); Uçaroğlu (2013) da yaptığı çalışmada yaşa göre umutsuzluk düzeyinin değişmediği bulgusuna ulaşmıştır. Benzer biçimde birden çok çalışmada yaşın umutsuzluk seviyesi üzerinde ciddi bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Bununla birlikte yapılan bu çalışma literatürü destekler niteliktedir.

Araştırmada ikinci alt amaç olan katılımcıların cinsiyetine göre umutsuzluk düzeyleri arasında farka bakıldığında yapılan çalışmada istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmadığı tespit edilmiştir. Ottekin ise (2009) üniversite öğrencileriyle yapmış olduğu çalışmada cinsiyetin umutsuzluk alt boyutlarında (motivasyon kaybı, gelecekle alakalı beklentiler, umut) fark yaratmadığı bulgusuna ulaşmıştır. Ancak bu çalışmaların aksine Ağır (2007) ve Oğuztürk, Akça ve Şahin (2011) in üniversite öğrencileri üzerinde yapmış olduğu bir çalışmada erkeklerin umutsuzluk düzeyleri kızlardan anlamlı seviyede fazla bulunmuştur. Bu bulgunun, kadın bireylerin coğrafi şartlar, toplum içerisinde yaşam şekli, kendini ifade edebilme özgürlüğü ve kadınların ruhsal durum yapısının erkeklerinkinden daha farklı olması gibi sebeplerden literatürden farklı çıktığı düşünülmektedir. Kadınların, bir baş etme mekanizması olarak bilinen sosyal destek ağlarını kullanmasının umutsuzluğa karşı koruyucu bir eylem olmasında önemli bir etken olduğu bilinmektedir. Ayrıca kadınların cinsiyet rollerine barışık davrandıkları durumlarda sosyal destekten daha fazla faydalanıyor olmaları mümkündür (Batıgün, 2008)

Araştırmada üçüncü alt amaç olan katılımcıların medeni durumuna göre umutsuzluk düzeyleri incelendiğinde bekar katılımcıların umutsuzluk düzeyleri evli ve boşanmış olan katılımcılara göre anlamlı biçimde daha fazla bulunmuştur. Buna karşın Özben ve Argun (2003) ve Özben (2008) yapmış olduğu benzer bir araştırmada evli, bekar ve dul olan bireylerin umutsuzluk puanları arasında fark bulmamıştır. Fakat, evli bireylerin umutsuzluk puanları ($x=6.18$) bekar bireylerin umutsuzluk puanlarından ($x=5.95$) daha yüksek çıkmıştır. Çalışma bulgusunun literatürü desteklememesinin nedeninin sebebi bireylerin yaş farkından oluşan geleceğe dair kaygı ve yaşam doyumu ile ilgili olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmada dördüncü alt amaç olan katılımcıların eğitim durumuna göre umutsuzluk düzeyleri arasında fark bulunmamıştır. Durak ve Palabıyıkoglu (1993) ise 15-65 yaş aralığındaki bireylere yapmış olduğu Beck Umutsuzluk Ölçeği geçerlilik çalışmasında eğitim açısından ilk okul mezunu bireylerin üniversite mezunu bireylerden daha yüksek umutsuzluk düzeyi yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Yaşamında ilk okuldan başlayıp üniversiteye kadar olan veya devam eden eğitim sürecinde bireyler temel eğitimin yanında birçok zorluklarla karşılaşmakta ve bu zorlukları aşmak için çaba sarf etmektedir. Bireylerin bu temel eğitimin yanında zorluklarla baş etme becerisi kişide aynı zamanda yaşam zorlukları ile karşı karşıya kalınca üstesinden gelebilme becerisi geliştirmesini sağlayabilir. Bu bulgunun ilk okul mezunu bireylerin toplumdaki sosyal statüleri, ekonomik koşulları ve rolleri bireylerin eğitim durumları ile umutsuzluk ortalamalarındaki değişkenliğinden dolayı literatürden farklı çıktığı düşünülmektedir.

Araştırmada beşinci alt amaç olarak katılımcıların çalışma durumuna göre umutsuzluk düzeyleri incelendiğinde istatistiksel olarak çalışan ve çalışmayan bireylerin umutsuzluk düzeyleri benzer bulunmuştur. İlgili literatür incelendiğinde ise konu ile ilgili doğrudan bağlantılı bir sonuca rastlanmamış olup bu bulgu sonucunda araştırmaya katılan bireylerin geniş ve varlıklı bir aile yapısından gelip maddi kaygısının olmadığı düşünülebilir. Ayrıca Ergin

(1993)'e göre umutsuzluk duygusu, aslında, bireyin mesleği ile ilgili olumsuzluklara tepki göstermesi sonucunda ortaya çıkar.

Araştırmanın altıncı alt amacı olan katılımcıların kardeş sayısına göre umutsuzluk puanları incelendiğinde katılımcıların aldıkları puanlar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. İlgili literatür incelendiğinde ise konu ile doğrudan bağlantılı bir sonuca ulaşılamamıştır. Buna sebep olarak kardeşlerin birbirlerine ebeveynlerinin onlara baktığı gibi bakma sorumluluğu olmaması ve aileden ayrıldıktan sonra kendi sorumluluklarını üsteneceğinden kardeş sayısının umutsuzluk üzerinde bir etkisi olmayacağı düşünülmektedir.

Araştırmanın yedinci alt amacı olan katılımcıların çocuk sahibi oluş durumuna göre umutsuzluk puanları incelendiğinde istatistiksel olarak çocuk sahibi olmayan katılımcıların çocuk sahibi olan katılımcılara göre umutsuzluk oranı daha düşük bulunmuştur. Akmanış (2010) da yapmış olduğu çalışma ile bu sonuçları desteklemektedir. Akmanış, yapmış olduğu çalışmada bireylerin sahip olduğu çocuk sayısı ile gelecek ile ilgili istek boyutunda umutsuzluk düzeyleri arasında anlamlı farklılık bulmuştur ve buna ek olarak 3 çocuk sahibi olan annelerin umutsuzluk düzeyleri daha az sayıda çocuk sahibi olan annelerden daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Buna sebep olarak çocuğu olan ebeveynler sorumluluklarının büyüdüğünü daha net bir şekilde anlayıp zamanlarının büyük bir kısmının geçtiğinin farkına varıp ölüm korkusunu hissetmeye başlayıp umutsuzluk hissini daha ağır hissedebilecekleri düşünülmektedir.

Araştırmanın sekizinci alt amacı olan katılımcıların ekonomik gelirlerine göre ekonomik gelir düzeyi üst olan katılımcıların umutsuzluk puanları orta ve alt olarak tanımlayanlara göre daha düşük bulunmuştur. Haatainen (2004) çalışmasında düşük ekonomik gelirin hem kadın hem erkeklerde umutsuzluğun önemli göstergesi olduğunu belirtmiştir. Tercanlı ve Demir (2012) de çalışmalarında gelir durumuyla umutsuzluk seviyesi arasında anlamlı bir bağ olduğunu belirtmişlerdir. Dolayısıyla çalışma bulgusunun literatürü desteklediği ve ekonomik geliri yüksek bireylerin geleceğe yönelik

daha umutlu yaklaşırken ekonomik geliri düşük olan bireylerin geleceğe daha umutsuz ve kaygılı baktığı söylenebilir.

Araştırmada dokuzuncu alt amaç olan katılımcıların kaybedilen ebeveynine göre umutsuzluk düzeyleri incelendiğinde katılımcıların kaybedilen ebeveynin anne, baba veya her ikisi olmasının anlamlı bir farkının olmadığı tespit edilmiştir. Yıldız (2017) yapmış olduğu çalışması da bu bulguyu destekler niteliktedir. Yıldız, hayatta kalan ebeveyni ile yakından bağ kurup, duygu düşünce paylaşma noktasında model kişi olması nedeniyle ebeveyn kaybı yaşayan bireyin iki ebeveyni de hayatta olan bireylerden farklı olmadığını belirtmiştir. Ebeveyn kaybı yaşayan bireylerin güçlü bağlara sahip aile yapılarının olması, hayatta kalan ebeveynin bireye yetebilmek için hem annelik hem babalık yapması bireye güven ve yeterlilik sağlayacaktır (Yıldız A. , 2004). Eşini kaybeden ebeveyn, çocuğuna güzel ve sağlıklı bir gelecek oluşturabilmek adına hayatında çift role girip hem anne hem baba olması bireyin gözünde güçlü bir anne-baba imajı yaratacağından kalan ebeveyninin güçlü yapısını göz önünde bulundurarak model olarak görmesi beklenebilir. Ebeveynin bu güçlü yapısı bireyde özgüven yaratacağından geleceğe yönelik umutsuzluk yaşamayacağı düşünülmektedir.

Araştırmada bir diğer alt amaç olan katılımcıların kaybı yaşadığındaki yaşına göre umutsuzluk puanları incelendiğinde bir fark olmadığı belirlenmiştir. Erişilen ilgili literatür incelendiğinde doğrudan bağlantılı bir sonuca rastlanılmamıştır. Kayıp yaşadığındaki yaşlara bakıldığında incelenen her yaş grubu için kayıp yaşayan bireylerin umutsuzluk puanları benzer bulunmuştur. Bu benzerliğin sebebi; acı kavramının değişkenliği, kayıp erken yaşta yaşandıysa ölen ebeveynin geri dönecek düşüncesi veya ölümün ne olduğunu bilmemek, hayata bakış açısı ve ölümün bir son olduğunu kabulleniş gibi değişkenler olabilir.

Psikolojik sağlamlığa etki eden önemli unsurlardan olan umut, bireylerin geçmiş yaşantılarındaki tecrübelerinden yola çıkarak şekillenmektedir. Bununla birlikte ebeveyn kaybı yaşamış bireylerin psikolojik sağlamlıkları geçmiş yaşantıları ile umut ve inancın bağlarını anlamak ile gelişmektedir

(Eren, 2017) Bunlardan yola çıkarak bireylerin kaybı yaşadığı yaşın umutsuzluk düzeyleri arasında benzer puan almaları her bireyin farklı hayat görüşü ve psikolojik sağlamlık düzeyleri farklı olabileceğinden anlamlı olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın ana amacı olan bireylerin ebeveyn kaybından sonra ebeveynsiz büyümenin olumlu ve olumsuz etkisi, ebeveynleşme ve obsesif düşüncelerinin geleceğe yönelik umutsuzluk ile ilişkilerini incelendiğinde, bireyler obsesyon temelli hatalı çıkarım yaptıklarında geleceğe dönük umutsuzlukları artmaktadır ve katılımcıların ebeveynleşmeden aldığı yarar arttıkça umutsuzluk düzeylerinin azaldıkları bulgulanmıştır. İlgili alanyazın incelendiğinde doğrudan bağlantılı bir sonuca rastlanılmamıştır. Buna göre, bireylerin yanlış otomatik düşünceleri kendisinde olumsuz durumları ve yaşantıları çağrıştıracığından beraberinde umutsuzluğu da getirebileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte, Telzer ve Fuligni (2009) e göre aile içerisinde bireylerin sorumluluk üstlenmesinin psikolojik sağlamlılık ile bağlantılı olabileceğini belirtmiştir. Ebeveynleşen bireyin ilerleyen zamanlarda anne-baba olup benzer durumları yaşamaktadırlar (Hooper vd., 2008). Bununla birlikte geçmiş yaşam tecrübelerinin olumlu bir deneyim ortaya çıkaracağı düşünülmektedir.

6.BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç

Bireylerin Sosyodemografik bilgilerinden yola çıkarak çalışmanın en önemli bulgusu; Beck Umutsuzluk Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Obsesyonel Olasılıklı Çıkarım Ölçeğinden aldıkları puanlar arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir korelasyon vardır. Buna göre katılımcıların Obsesyonel Olasılıklı Çıkarım ölçeğinden elde ettikleri puanlar arttıkça, Beck Umutsuzluk Ölçeğinden aldıkları puanlar azalmaktadır.

Katılımcıların Beck umutsuzluk ölçeğinden aldıkları puanlar ile Ebeveynleşme Envanterinde yer alan ebeveyn odaklı ebeveynleşme ve kardeş odaklı ebeveynleşme alt boyutlarından elde ettikleri puanlar arasında anlamlı korelasyonlar olmadığı belirlenirken katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Ebeveynleşme Envanterinde yer alan algılanan yarar/uyum alt boyutu puanları arasında anlamlı ve negatif yönlü bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Buna sonuca göre, katılımcıların Ebeveynleşme Envanterinde yer alan algılanan yarar/uyum alt boyutu puanı arttıkça, Beck Umutsuzluk Ölçeğinden aldıkları puanlar azalmaktadır.

Katılımcıların Obsesyonel Olasılıklı Çıkarım Ölçeğinden aldıkları puanlar ile Ebeveynleşme Envanterinde yer alan ebeveyn odaklı ebeveynleşme ve kardeş odaklı ebeveynleşme alt boyutlarından aldıkları puanlar arasında anlamlı korelasyonlar olmadığı, algılanan yarar/uyum alt boyutu puanları arasında anlamlı ve negatif yönlü bir korelasyon olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, katılımcıların Ebeveynleşme Envanterinde yer alan algılanan yarar/uyum alt boyutu puanları arttıkça, Obsesyonel Olasılıklı Çıkarım Ölçeğinden aldıkları puanlar azalmaktadır.

6.2. Öneriler

Klinisyenlere Yönelik Öneriler

- Bu araştırma için yalnızca Sosyodemografik özelliklerin umutsuzluk üzerine yaratabileceği etki incelenmiştir. Diğer değişkenler örneklem içerisinde düşük oranlara sahip olmuş ve diğer değişkenlerle kıyaslanabilmesi için uygun görülmemiştir. Ancak, kaygı, bipolar bozukluk, depresyon, gibi psikopatolojik hastalıkların ebeveynleşme açısından etkisi olup olmadığı incelenebilir.
- Araştırmada ekonomik gelir düzeyinin umutsuzluk üzerindeki etkisi nedeniyle bireylerin özellikle öğrenciler ve çalışmayanlar tespit edilerek psikolojik yönden destek sağlanması, maddi destek ve bu maddi destek için sosyal hizmetler müdürlüğü, yardımlaşma vakıfları, gönüllü kuruluşlar gibi kurumlar ile iş birliği yapıp yönlendirilmesi yapılabilir.
- Bireylerin geleceğe dair umut düzeylerini arttırabilmek adına erken yaşta oluşan yanlış otomatik düşünceleri düzeltebilmek için kaygı yaratabilecek durumların azaltılmasına yönelik çalışmalar yapılabilir.
- Ebeveynleşmeden algılanan yarar/uyum azaldıkça umutsuzluk düzeyinde azalmanın önüne geçilebilmesi adına bireylerin erken yaşta sosyal hayata adaptasyonunu arttırabilmek amacıyla belirli yaş grupları arasında sosyal etkinlikler düzenlenebilir.

Akademisyenlere Yönelik Öneriler

- Araştırmada incelenen değişkenlere istinaden bulguları destekleyecek çalışmaların olmadığı görülmüştür. Özellikle çalışma durumu, kardeş sayısı ve bireyin kaybı yaşadığı yaşa göre ile ilgili çalışmaların sınırlı olduğu fark edilmiştir. İlişkilerin karşılaştırılması için farklı ya da benzer değişkenlerle bireylerin çalışma durumu, kardeş sayısı ve bireyin kaybının incelenmesi önerilebilir.
- Örneklem Hatay ilinde ebeveyn kaybı yaşayan 207 kişi ile sınırlıdır. Yapılacak araştırmaların, güvenilirlik ve geçerliliğini arttırmak için daha geniş katılımcı sayısı ile çalışılması yararlı olacaktır.

- Benzer bir araştırma ebeveyn kaybının sadece ölüm olmayıp boşanmış veya çeşitli sebeplerden dolayı ayrı yaşayan aile bireyelerine sahip bireyler ile incelenerek gerçekleştirilebilir.
- Araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, katılımcıların yaş gruplarına göre yapılacak olan çalışmalarda bireyelerin eğitim durumu, yaşam stresi ve ebeveynine bağlılığı gibi değişkenlerinde göz önünde bulundurulması bireyelerin umutsuzlukları üzerinde etkili rol oynayacağı düşünülmektedir. Bu değişkenlerin uygulanması çalışmanın güvenilirliği açısından faydalı olacaktır.
- Yapılacak olan benzer araştırmaların farklı şehirlerde uygulanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca verilerin yalnızca ebeveyn kaybı yaşamış bireyeler olması alt amaç sorularının genellemesini de sınırlamaktadır. Bu sebeple Bulguların genellenebilirliğinin artırılması adına yapılacak çalışmaların farklı yaş aralığına sahip örneklemle sayısal olarak geliştirilmesiyle daha geniş çalışma grubu ile çalışılması yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

Ağır, M. (2007). *Üniversite öğrencilerinin bilişsel çarpıtma düzeyleri ile problem çözme becerileri ve umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Akmaniş, B. (2010). *Otistik çocuğu olan anneleri algıladıkları sosyal desteğe göre umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Alıcı, E. (2010). *Dışavurumcu Etkinlikler Dayalı Grupla Psikolojik Danışma Programının Ebeveyn Kaybı Yaşayan 9-11 Yaş Çocuklarının Travma Sonrası Stres Düzeyine Etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Aloba, O., Ajao, O., Alimi, T., Esan, O. (2016). sychometric properties and correlates of the beck hopelessness scale in family caregivers of Nigerian patients with psychiatric disorders in Southwestern Nigeria. *Journal of neurosciences in rural practice*, 18-25.

Arslan, Y. (2017). *Çocukluk döneminde ebeveyn kaybı yaşayan bireylerde duygusal zekanın sosyal uyum ve yaşam doyumu arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul.

Arslantaş, H., Adana, F., Kaya, F., Turan, D. (2010). Yatan Hastalarda Umutsuzluk ve Sosyal Destek Düzeyi ve Bunları Etkileyen Faktörler. *İ.Ü.F.N. Hemşirelik Dergisi*, 87-97.

Aslan, C. (2013). Özel Eğitim Okullarında Çalışan Öğretmenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Belirlenmesi. *International Journal of Social Science*, 121-132.

Attepe, S. (2010). Anne Baba Kaybının Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *Aile ve Toplum Dergisi*, 23.

Babaroođlu, A. (2004). *Lösemi hastası olan çocukların ve annelerinin umutsuzluk düzeyleri ile annelerin kaygı düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Batıgün, A. D. (2008). İntihar olasılığı ve cinsiyet: İletişim becerileri, yaşamı sürdürme nedenleri, yalnızlık ve umutsuzluk açısından bir inceleme. *Türk Psikoloji Dergisi*, 65-75.

Bildik, T. (2013). Ölüm, kayıp, yas ve patolojik yas. *Ege Tıp Dergisi*, 223-229.

Borchet, J., Lewandowska-Walter, A., Rostowska, T. (2016). Parentification in late adolescence and selected features of the family system. *Health Psychology Report*, 116-127.

Bowlby, J. (1991). *Loss*. USA: Penguin Books.

Bozkur, B., Kiran, B., Cengiz, Ö. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Umutsuzluk, Belirsizliğe Tahammülsüzlük, Gelecekte İş Bulmaya Yönelik Algı ve Özyeterliklerinin İncelenmesi. *Kastamonu Education Journal*, 2401-2409.

Burnett, G., Jones, R., Bliwise, N. G., Ross, L. T. (2006). Family unpredictability, parental alcoholism, and the development of parentification. *American Journal of Family Therapy*, 181-189.

Büyük, E. (2020). *Eşbağımlılık ve ebeveynleşme arasındaki ilişkinin çeşitli sosyo-demografik veriler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.

Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pagem Akademi Yayıncılık.

Castro, D. M., Jones, R. A., Mirsalami, H. (2004). Parentification and the impostor phenomenon: An empirical investigation. *The American Journal of Family Therapy*, 205-216.

Champion, J. E., Jaser, S. S., Reeslund, K. L., Simmons, L., POTTS, J. E., Shears, A. R., Compas, B. E. (2009). Caretaking behaviors by adolescent children of mothers with and without a history of depression. *Journal of Family Psychology*, 156-166.

Chase, N. D., Deming, M. P., Wells, M. C. (1998). Parentification, parental alcoholism, and academic status among young adults. *American Journal of Family Therapy*, 105-114.

Clark, D. A. (2004). *Cognitive-behavioural therapy for OCD*. New York: Guilford Press.

Corak, M. (1999). Death and Divorce: The Long-Term Consequences of Parental Loss on Adolescents. *Analytical Studies Branch – Research Paper Series*, 1-26.

Coşkun, D. (2009). *Young adults' reconciliation with their mourning after parental loss between the ages of 11 and 18*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.

Çam Çelikel, F., Erkorkmaz, Ü. (2008). Üniversite Öğrencilerinde Depresif Belirtiler ve Umutsuzluk Düzeyleri ile İlişkili Etmenler. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 122-129.

Çolak, D. A. (2019). *Özel Gereksinimli ve Sağlıklı Kardeşe Sahip Bireylerde Ebeveynleşme Olgusu ile İlişkili Değişkenlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Dowdney, L. (2000). Childhood Bereavement Following Parental Death. *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 819-830.

Dursun, A., Özhan, M. S. (2019). Ergenlerin Gelecek Kaygıları ile Psikolojik Sağlamlıkları Arasındaki İlişkide Yaşam Doyumunun Aracı Rolü. *Yaşam becerileri psikoloji dergisi*, 23-37.

Dyregrov, A. (2000). *Çocuk, Kayıplar ve Yas, Yetişkinler İçin El Kitabı*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Eppller, C. (2008). Exploring Themes of Resiliency in Children after The Death of A Parent. *Professional School Counseling*, 189-196.

Ergin, C. (1993). Doktor ve Hemşirelerde Tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin Uyarlanması. *Türk Psikologlar Derneği Yayını*, 22-25.

Feigelman, W., Rosen, Z., Joiner, T., Silva, C., Mueller, A. S. (2017). Examining Longer-Term Effects of Parental Death in Adolescents and Young Adults: Evidence from National Longitudinal Survey of Adolescent to Adult Health. *Death Studies*, 133-143.

Fitzgerald, M. M., Schneider, R. A., Salstorm, S., Zinzow, H. M., Jackson, J., Fossel, R. V. (2008). Child sexual abuse, early family risk, and childhood parentification: Pathways to current psychosocial adjustment. *Journal of Family Psychology*, 320-324.

Garnefski, N., Kraaij, V., Spinhoven, P. (2001). Negative life events, cognitive emotion regulation and emotional problems. *Personality and Individual Differences*, 1311 - 1327.

Geçtan, E. (2003). *İnsan Olmak*. İstanbul: Metis Yayıncılık.

Genç, M. (2019). *Ebeveyn Kaybı Yaşamış Üniversite Öğrencilerinde Otobiyografik Bellek Üzerinden Allah Tasavvufunun İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Gencay, S. (2009). Beden eğitimi öğretmeni adaylarının umutsuzluk ve yaşam doyumlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 380-388.

Gökler, I., Yılmaz, B. (2002). Travmatik Savaş Yaşantıları ve Bunların Çocuklar Üzerindeki Etkileri. *Türk Psikoloji Bülteni*, 89-99.

Gözükırmızı, E. (2019). *Okul öncesi çocukların sosyal yetkinlik becerileri ve davranış sorunları ile annelerinin obsesif inanışları arasındaki ilişki* Yüksek Lisans Yayımlanmamış Tezi. İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.

Greene, N., MCGovern, K. (2017). Gratitude, Psychological Well-Being and Perceptions of Posttraumatic Growth, in Adults Who Lost a Parent in Childhood. *Death Studies*, 436-446.

Group, O. C. (2001). Development and initial validation of the Obsessive Belief Questionnaire and interpretation of Intrusions Inventory. *Behaviour Research and Therapy*, 987-1006.

Haatainen, K., Tanskanen, A., Kylmä, J., Honkalampi K., Koiumaa- Honkanen, H. T., Hintikka, J., Viinemäki, H. (2003). Gender differences in the association of adult hopelessness with adverse childhood experiences. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 12-17.

Hadley, S. A., Macleod, A. K. (2010). Conditional goal-setting, personal goals and hopelessness about the future. *Cognition and Emotion*, 1191-1198.

Hetherington, E. M., Parke, R. D., Locke, V. O. (1999). *Child psychology: A contemporary viewpoint*. McGraw-Hill.

Hooper, L. (2007). The application of attachment theory and family systems theory to the phenomena of parentification. *The Family Journal*, 217-223.

Hooper, L. (2008). Defining and Understanding Parentification: Implications for All Counselors. *Alabama Counseling Association Journal*, 34-43.

Hooper, L. M., Decoster, J., White, N., Voltz, M. L. (2011). Characterizing the magnitude of the relation between self-reported childhood parentification and adult psychopathology: A meta-analysis. *Journal of clinical psychology*, 1028-1043.

Hooper, L. M., Moratta, S. A., Lanthier, R. P. (2008). Predictors of growth and distress following childhood parentification: A retrospective exploratory study. *Journal of Child and Family Studies*, 693-705.

Hooper, L., Wallace, S. (2010). Evaluating the parentification questionnaire: Psychometric properties and psychopathology correlates. *Contemporary Family Therapy: Contemporary Family Therapy*, 52-68.

Işık, E., Işık Taner, Y. (2006). *Çocuk, ergen ve erişkinlerde anksiyete bozuklukları*. İstanbul: Golden.

Işık, Z. (2013). *Ebeveyni Ölen Yetişkinlerde Dini Başa Çıkma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Jacobvitz, D. B., Bush, N. (1996). Reconstruction of family relationships: Parentchild alliances, personal distress, and self-esteem. *Developmental Psychology*, 732-743.

Jones, R., Wells, M. (1996). An empirical study of parentification and personality. *The American Journal of Family Therapy*, 145-152.

Jurkovic, G. J., Jessee, E. H., Goglia, L. R. (1991). Treatment of parental children and their families: Conceptual and technical issues. *American Journal of Family Therapy*, 302-314.

Jurkovic, G. J., Thirkield, A., Morrel, R. (2001). Parentification of adult children of divorce: A multidimensional analysis. *Journal Of Youth and Adolescence*, 245-257.

Kağıtçıbaşı, Ç., Sunar, D., Bekman, S. (2001). Long-term effects of early intervention: Turkish low-income mothers and children. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 333-361.

Karagöbek, A. B. (2014). *The effect on maternal parentification history, maternal attachment style, socioeconomic status and children's self construals on parentification roles and perceived parental careiving*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.

Karasar, N. (2011). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.

Kitamura, T., M, S., Toda, M., Shima, S. (1999). Childhood Adversities and Depression: II. Parental Loss, Rearing and Symptom Profile on Antenatal Depression. *Arcives of Women's Mental Health*, 175-182.

Kivela, S. L., Luukinen, H., Koski, K., Viramo, P., Pahkala, K. (1998). Early Loss of Mother or Father Predicts Depression in Old Age. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 527-530.

Koyuncu, Ö. (2015). *Ebeveyn Kaybı Yaşayan Kişilerde Psikolojik Esneklik Tepkisinin Psiko-Sosyal Belirleyicileri: Kaybın Koşulları, Kişinin Kendine, Dünyaya, Geleceğe Yönelik Algısı, Algılanan Sosyal Destek ve Başa Çıkma Stratejileri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Köroğlu, E. (1994). Amerikan Psikiyatri Birliği. *DSM-V*. içinde Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Köyden, D. (2015). *Ebeveynleşme olgusunun depresyon, kaygı, öfke ve obsesif inanış biçimleriyle ilişkisinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Krovetz, M. L. (1999). Fosterin resiliency. *Thrust for Educational Leadership*, 28.

Kuperminc, G. P., Jurkovic, G. J., Casey, S. (2009). Relations of filial responsibility to the personal and social adjustment of Latino adolescents from immigrant families. *Journal of Family Psychology*, 14-22.

Kurt, A. (2016). *Ebeveyn kaybının duygusal zekâ ve problem çözme becerisi üzerindeki etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, İstanbul.

Lang, A. (2016). Perceived childhood emotional parentification is associated with Machiavellianism in men but not in women. *Polish Psychological Bulletin*, 136-140.

Lawrance, E., Jeglic, E. L., Mattews, L. T., Pepper, C. M. (2006). Gender Differences in Grief Reactions Following The Death of A Parent. *Journal of Death and Dying*, 323-337.

Madden, A. R., Schaffer, A. (2016). The relation between parentification and dating communication: The role of romantic attachment-related cognitions. *The Family Journal*, 313-318.

Marks, N. F., Jun, H., Song, J. (2007). Death of Parents and Adult Psychological and Physical Well-Being. *Journal of Family Issues*, 1611-1632.

Mayseless, O., Bartholomew, K., Henderson, A., Trinke, S. (2004). "I was more her mom than she was mine": Role reversal in a community sample. *Family Relations*, 78-86.

Mcmahon, T. J., Luthar, S. S. (2007). Defining characteristics and potential consequences of caretaking burden among children living in urban poverty. *The American Journal of Orthopsychiatry*, 267-281.

Nuttal, A. K., Valantino, K., Borkowski, J. G. (2012). Maternal history of parentification, maternal warm responsiveness, and children's externalizing behavior. *Journal of Family Psychology*, 767.

Ottekin, N. (2009). *Ailelerinden ayrı olarak eğitim görmekte olan üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve umutsuzluk düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.

Özben, Ş., Argun, Y. (2003). İlköğretim öğretmenlerinin umutsuzluk ve tükenmişlik düzeyleri üzerine bir araştırma. *Ege Eğitim Dergisi*, 36-48.

Pasternak, A., Schier, K. (2014). Życie bez dzieciństwa–parentyfikacja u kobiet z syndromem DDA. *Psychiatria Polska*, 553-562.

Punziano, A. (2014). Losing a Parent: Analysis of the Literature on the Experiences and Needs of Adolescents Dealing With Grief . *Journal of Hospice and Palliative Nursing*, 362-373.

Range, L., Kovac, S., Marion, M. (2000). Does Writing About the Bereavement Lessen Grief Following Sudden, Unintentional Death? *Death Studies*, 115-134.

Rostilla, M., Latorre, J. (2011). Times Does Not Heal All Wounds: Mortality Following The Death of A Parent. *Journal of Marriage and Family*, 236-249.

Sarıkaya, B. (2019). *Üniversite Öğrencilerinin Ebeveynleşme Yaşantıları ile Psikolojik Dayanıklılık Düzeyleri Arasındaki İlişki* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Binali Yıldırım Üniversitesi, Erzincan.

Schier, K., Herke, M., Nickel, R., Egle, U. T., Hardt, J. (2015). Long-term sequelae of emotional parentification: A cross-validation study using sequences of regressions. *Journal of Child and Family Studies*, 1307-1321.

Shifren, K., Kachorek, L. (2003). Does early caregiving matter? The effects on young caregivers' adult mental health. *International Journal of Behavioral Development*, 338-346.

Stein, J. A., Riedel, M., Rotheram-Borus, M. J. (1999). Parentification and its impact on adolescent children of parents with AIDS. *Family Process*, 193-208.

Şahin, C. (2009). Eğitim Fakültesinde Öğrenim Gören Öğrencilerin Umutsuzluk Düzeyleri. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 271-286.

Takeuchi, H., Hiroe, T., Kanai, T., Morinobu, S., Kitamura, T., Takahashi, K., Furukawa, T. A. (2002). Childhood Parental Separation Experiences and Depressive Symptomatology in Acute Major Depression. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 215-219.

Telzer, E. H., Fuligni, A. J. (2009). Daily family assistance and the psychological well-being of adolescents from Latin American, Asian, and European backgrounds. *Developmental Psychology*, 1177-1189.

Tercanlı, N., Demir, V. (2012). Beck umutsuzluk ölçeğinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 29.

Toksoy, E. Ş. (2005). *Liseli Ergenler Üzerinde Ebeveyn Ölümünün Psikososyal Etkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Toth, P. L., Stockton, R., Browne, F. (2000). College student grief and loss. In Harvey J.H. & Miller, E.D. *Loss and trauma: General and close relationship perspectives*, 237-248.

Tuncer, M. (2011). Yükseköğretim gençliğinin gelecek beklentileri üzerine bir araştırma. *Electronic Turkish Studies*, 933-946.

Uçaroğlu, Z. I. (2013). *Üniversite öğrencilerinde travmatik yaşantıların, anksiyete ve umutsuzluk düzeyi üzerindeki etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Uluğ, Ö. Ş. (2008). *Üniversite öğrencilerinde depresyon düzeyine ebeveyn kaybının ve anne baba ayrılığının etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli

Volkan, V., Zintl, E. (1999). *Kayıptan sonra yaşam*. İstanbul: Halime Odağı Psikanaliz ve Psikoterapi Yayınları Vakfı.

Vural, G. (2015). *Ebeveyn Kaybı Yaşamış Çocuk ve Ergenler ile Ebeveynlerini Boşanmış Çocuk ve Ergenlerin Travmatik Yaşantılarının Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Beykent Üniversitesi, İstanbul.

Wells, M., Jones, R. (2000). Childhood parentification and shame-proneness: A preliminary study. *American Journal of Family Therapy*, 19-27.

Winter, E. A. (2000). The impact of childhood experience and comorbidity on depression treatment response in adult women. *Yayınlanmamış doktora tezi*. Pensilvanya: University of Pittsburgh.

Worden, J. W. (1991). *Grief Counseling and Grief Therapy*. London: Routledge.

Yalın, A., Oral, N., Gökler, I., Yılmaz, B. (2007). Aile Terapisi. A. S. Aysev, & T. Y. I içinde, *Çocuk ve ergen ruh sağlığı ve hastalıkları* (s. 917-932). İstanbul: Golden Print.

Yazgan, Y. (2016). *Yaşantıların psikolojisi ve biyolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yıldırım, F. (2016). *Aile Öngörülemesizliği ve Ebeveynleşmenin Üniversite Öğrencilerinin Depresyon Düzeyleri, Öfke Tarzları ve Obsesif İnanışları Üzerindeki Etkilerinin İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Yıldız, A. (2004). Çocuk, Ölüm ve Kayıp. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 125-144.

Yıldız, Y. (2017). *Tek ebeveynli çocukların yaşam deneyimleri*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Zafer, C. (2019). Üniversite Öğrencilerinin Umutsuzluk Nedenleri. *Adam Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 547-569.

Zara, A. (2011). Kayıplar, Yas Tepkileri ve Yas Süreci. *Yaşadıkça: Psikolojik Sorunlar ve Başa Çıkma Yolları*, 73-90.

EKLER

EK-1: BİLGİLENDİRME FORMU

Sayın Katılımcı,

Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programında yürüteceğim tez çalışmam için araştırma yapmaktayım. Sizlere sunulan anketler, Geçmişinde ebeveyn kaybı yaşayan bireylerin yaşantısındaki gelecek kaygısı, obsesif düşüncelere etkisi ve erken ebeveynleşmeye karşı tutumunu ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu çalışmada size demografik bilgi formu ve ölçekler verilecektir. Demografik bilgi formunda yaş, medeni durum, eğitim durumu ve çalışma durumu ile ilgili veri toplamaya yönelik kişisel sorulardan oluşmaktadır. Verilen ölçekler kayıptan sonra oluşan obsesif düşünceleri, kaybın özelliğine göre erken yaşta ebeveynleşmeyi ve kaygıyı ölçmeye yöneliktir. Ölçeklerde ve bilgi formunda isminiz yazılmayacaktır ve verdiğiniz cevaplar gizli kalacaktır. Araştırma sonuçları bireysel bilgi olarak değil, grup ortalaması olarak bilimsel raporda kullanılacaktır. Eğer çalışmayla ilgili bir şikâyetiniz, görüşünüz veya sorunuz varsa bunu çalışmanın araştırmacısı Psk. Kadir Camus'a iletebilirsiniz. Katılımınız için teşekkür ederim.

Psk. Kadir Camus

YakınDoğu Üniversitesi,

Klinik Psikoloji Bölümü

Lefkoşa

E-posta: kadicamus@gmail.com

EK-2 KATILIMCI ONAM FORMU

Değerli Katılımcı;

Bu çalışma, Yrd. Doç. Dr. Ezgi ULU danışmanlığında Yakın Doğu Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Klinik Psikoloji Yüksek Lisans programı öğrencisi Psk. Kadir Camus tarafından Geçmişinde ebeveyn kaybı yaşayan bireylerin yaşantısındaki gelecek kaygısı, obsesif düşüncelere etkisi ve erken ebevenleşmeye karşı tutumunu araştırmak amacıyla yürütülen bir tez çalışmasıdır. Bu çalışmanın yürütülebilmesi için gerekli etik izinler alınmıştır. Bu çalışmaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Ankette, sizden kim olduğunuza ilişkin bir bilgi istenmemektedir. Cevaplarınızın tümü gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından değerlendirilecektir; elde edilecek bilgiler bilimsel yayınlarda kullanılacaktır. Bu anlamda, araştırma sonuçlarından sağlıklı bilgiler edinilebilmesi için soruların samimi bir şekilde doldurulması ve boş bırakılmaması oldukça önemlidir. Anket genel olarak kişisel rahatsızlık teşkil edecek soruları içermemektedir. Ancak araştırma sırasında herhangi bir nedenden dolayı rahatsızlık hissederseniz, anketi doldurma işini istediğiniz anda bırakabilirsiniz. Bu çalışmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederiz. Çalışmaya yönelik sorularınızı Yakın Doğu Üniversitesi psikoloji bölümü öğretim üyesi Yrd. Doç Dr. Ezgi Ulu'ya ve Klinik Psikoloji Yüksek Lisans öğrencisi Psk. Kadir Camus'a iletebilirsiniz.

Psk. Kadir Camus, e-posta: kadicamus@gmail.com

Yrd. Doç Dr. Ezgi Ulu, e-posta: ezgi.ul@neu.edu.tr

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılmaktayım ve katılımımı istediğim zaman sonlandırmakta özgür olduğumu biliyorum. Bana ait bu bilgilerin bilimsel amaçlı kullanımını kabul etmekteyim. (Formu doldurup imzaladıktan sonra uygulayıcıya geri veriniz).

Tarih

İmza

----/----/-----

Ek. 3. Sosyo-Demografik Bilgi Formu

1. Yaşınız: (.....)

2. Cinsiyetiniz:

Kadın () Erkek ()

3. Medeni Durumunuz:

Bekâr () İlişkisi var () Evli () Boşanmış () Diğer (.....)

4.Eğitim Durumunuz (son aldığınız diplomaya göre belirtiniz):

Okur-yazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite ()

Üniversite üstü (Y. Lisans, Doktora) ()

5. Çalışma Durumunuz: Çalışıyor () Çalışmıyor () Emekli ()

6. Kendiniz dâhil, kardeş sayısı:

7. Varsa çocuk sayısı

8. Size göre aileniz ekonomik bakımdan hangi gruba girer?

Üst () Üst-Orta () Orta () Orta-Alt () Alt ()

9.Hangi ebeveyninizi kaybettiniz?

Anne () Baba () Her ikisini ()

10. Ölüm Sebebi:

Ecel (beklenen/yaşlılık/sıralı ölüm) ()

Kaza (ev kazası, iş kazası, trafik kazası vb.) ()

Hastalık (Ani/ kalp krizi, hızlı seyreden kanser vb.) ()

İntihar ()

Doğal Afet (deprem, sel, yer kayması vb.) ()

İnsan eliyle (terör, saldırı, soygun vb.) ()

Tanıdık / bilinen kişi tarafından (eş, kardeş, vb.) ()

Diğer (Lütfen belirtiniz)

11. Ebeveyninizi kaybettiğinizde kaç yaşındaydınız?

15 altı ()

15-29 ()

30-44 ()

45-60 ()

EK-4**Beck Umutsuzluk Ölçeği**

Yönerge: Aşağıda geleceğe ait düşünceleri ifade eden bazı cümleler verilmiştir. Lütfen her bir ifadeyi okuyarak bunların size ne kadar uygun olduğuna karar veriniz. Size uygun olanlar için "Evet" uygun olmayanlar için "Hayır" sütununun altındaki kutucuğu işaretleyiniz

		Evet	Hayır
1	Geleceğe umut ve coşku ile bakıyorum		
2	Kendim ile ilgili şeyleri düzeltemediğime göre çabalamayı bıraksam iyi olur		
3	İşler kötüye giderken bile her şeyin hep böyle kalmayacağını bilmek beni rahatlatıyor		

EK-6**EBEVEYNLEŞME ENVANTERİ**

YÖNERGE: Aşağıdaki sorular siz büyürken, kendiniz ve ailenizle ilgili sahip olduğunuz düşünceleriniz, davranışlarınız ve duygularınız ile ilgilidir. Lütfen her cümleyi dikkatle okuyun. Cümlenin 1 (hiçbir zaman doğru değil) ve 5 (her zaman doğru) arasında sizin için ne kadar doğru olduğuna dayanarak bir cevap seçin. Her soruyu mümkün olduğunca doğru yanıtladığınızdan emin olun.

BU SORULARIN SİZİN BÜYÜDÜĞÜNÜZ DÖNEM HAKKINDA OLDUĞUNU UNUTMAYIN**Yanıt Seçenekleri:**

(1) Hiçbir zaman (2) Nadiren (3) Kimi zaman (4) Sık sık (5) Her zaman

	Durum	Hiçbir zaman	Nadiren	Kimi zaman	Sık sık	Her zaman
1	Üzgün olduklarında ya da duygusal zorluklar yaşadıklarında, kardeş(ler)imi rahatlatmam beklendi.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
2	Anne babam sık sık diğer aile üyeleri hakkındaki sırları benimle paylaştı.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
3	Benim yaşadığım yerdeki çoğu çocuk aile bütçesine katkıda bulunurdu.	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)

ÖZGEÇMİŞ

Psikolog Kadir Camus, Hatay'ın Antakya ilçesinde doğdu ve ilk, orta ve lise öğrenimini Antakya'da tamamladıktan sonra Lisans eğitimini Yakın Doğu Üniversitesi Psikoloji Bölümünde bitirdi. Yüksek Lisansını Yakın Doğu Üniversitesinde 'Geçmişinde Ebeveyn Kaybı Yaşayan Bireylerde Gelecek Kaygısı, Obsesif Düşüncelere Etkisi ve Erken Ebeveynleşme' tezi ile Klinik Psikoloji Yüksek Lisans eğitimi devam etmektedir. Lisans eğitiminden itibaren kongre ve eğitimlere katılmaya devam etti. Bunlardan bazıları; Aile danışmanlığı, Pozitif Psikoterapi, Hipnoz terapisi, Aktarım odaklı terapi gibi eğitimler almıştır. Lisans ve Yüksek Lisans stajlarını Hatay Devlet Hastanesinde yapmıştır. Çalışma alanları arasında; bireysel, aileler ve çiftler yer almaktadır.

TEZ

ORJİNALLIK RAPORU

% 12	% 10	% 3	% 8
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	docs.neu.edu.tr İnternet Kaynağı	% 5
2	Submitted to Eastern Mediterranean University Öğrenci Ödevi	% 2
3	www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 1
4	Submitted to Akdeniz Karpaz Üniversitesi Öğrenci Ödevi	% 1
5	Submitted to Trakya University Öğrenci Ödevi	<% 1
6	Submitted to Cyprus International University Öğrenci Ödevi	<% 1
7	Submitted to Beykent Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<% 1
8	Yelda YAVUZ. "ORDINARY PEOPLE FİLMİNİN YAS TEMASI AÇISINDAN ANALİZİ", Journal of International Social Research, 2019 Yayın	<% 1

ETİK KURUL RAPORU



29.01.2021

Sayın Kadir Camus

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na yapmış olduğunuz YDÜ/SB/2020/855 proje numaralı ve **“Geçmişinde Ebeveyn Kaybı Yaşayan Bireylerin Yaşantısındaki Gelecek Kaygısı, Obsesif Düşüncelere Etkisi Ve Erken Ebevenyleşmeye Karşı Tutumu”** başlıklı proje önerisi kurulumuzca değerlendirilmiş olup, etik olarak uygun bulunmuştur. Bu yazı ile birlikte, başvuru formunuzda belirttiğiniz bilgilerin dışına çıkmamak suretiyle araştırmaya başlayabilirsiniz.

Doçent Doktor Direnç Kanol

Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu Raportörü

Not: Eğer bir kuruma resmi bir kabul yazısı sunmak istiyorsanız, Yakın Doğu Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu'na bu yazı ile başvurup, kurulun başkanının imzasını taşıyan resmi bir yazı temin edebilirsiniz.